

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

27. évfolyam 3. szám

2018. március

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Dömsödy Andrea:** Merre menjen a közoktatás könyvtára? 3
John Van Oudenaren: A Digitális Világkönyvtár 11

Műhelykérdések

- Bánkeszi Katalin – Szepesi Judit:** E-learning szerkesztő tanfolyam a Könyvtári Intézetben 20
Marincsákné Nagy Ildikó: Három program a Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium és Kollégium Könyvtárának életéből 24

Olasás

- Hok Csabáné:** A titok a dobozban van 28
Kolbach Bettina: Egyetemisták olvasási és könyvtárhasználati szokásai a Pécsi Tudományegyetemen 32

Könyv

- Vilcsék Andrea:** Papírmivesség és könyvművészet Veszprém megyében – Koncz Pál könyvéről 49

From the contents

- Andrea Dömsödy:* Where should a school library go? (3)
John Van Oudenaren: The World Digital Library (11)
Bettina Kolbach: Reading habits of university students in Pécs (32)

Cikkeink szerzői

Bánkeszi Katalin, az OSZK Könyvtári Intézet címzetes igazgatója; *Béres Judit*, az OSZK Könyvtári Intézet munkatársa, a 3K főszerkesztője, a Pécsi Tudományegyetem BTK Könyvtár- és Információtudományi Tanszékének adjunktusa; *Dömsödy Andrea*, a Könyvtárostánárok Egyesületének alelnöke, az EKE OFI Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum iskolai könyvtári referense; *Hok Csabáné*, a Tiszaújvárosi Széchenyi István Általános Iskola könyvtárostánára; *Marincsné Nagy Ildikó*, a miskolci Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium és Kollégium könyvtárostánára; *Kolbach Bettina*, informatikus könyvtáros (BA) hallgató, Pécsi Tudományegyetem; *KPKV Szepesi Judit*, az OSZK Könyvtári Intézet e-learning tanácsadója; *John Van Oudenaren*, a Kongresszusi Könyvtár Digitális Világkönyvtárának igazgatója; *Vilcsek Andrea*, az OSZK Restauráló és Kötészeti Osztályának munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton,
Szeifer Csaba, Venyigéné Makrányi Margit**

Szerkeszti:

Béres Judit

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

**Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap**

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Dömsödy Andrea

Merre menjen a közoktatás könyvtára?

Az iskolai könyvtár céljait, működését, fejlődési irányait nem lehet függetleníteni az iskolától, a közoktatás/köznevelés céljaitól és tágabban értelmezve az oktatáspolitikától. Az iskolai könyvtárakat az oktatási szféra tartja fenn, az oktatásban résztvevőket szolgálja, támogatja. Ez nyilvánvaló, a könyvtár típusából fakad, így szükséges követnünk, értékelnünk az oktatási szemléleteket, azokban keresni a könyvtár helyét, azokban értelmezni szűkebb szakmai céljainkat, lehetőségeinket.

A Civil Közoktatási Platform (CKP) 2017-ben a *Van kiút!* című táblázatban (Kockás táblázat) összefoglalta, mi szerintük a lényege annak az alapvető szemléletváltásnak és gyakorlati átalakulásnak, amelynek az oktatáspolitikában be kellene következnie. Ebben szerepel a jelenlegi oktatás, a hagyományos gondolkodásmód és gyakorlat bemutatása, kritikája és a kívánt jellemzése. Hiszünk abban, hogy a jó iskolai könyvtár és a minőségi demokratikus iskola erősítik egymást, hiszen céljaik az IFLA *Iskolai könyvtári útmutató* és az elméleti szakirodalom szerint is egy irányba mutatnak.

Magyarország oktatásügye viszont elindult egy olyan úton, melyben az IFLA *Iskolai könyvtári útmutató*ban megfogalmazottaknak már nemcsak anyagi, hanem szemléletbeli akadályai is felmerülhetnek. Adódhat egy nehezen feloldható dilemma. Az IFLA és UNESCO *Iskolai könyvtári nyilatkozatában* az iskolai könyvtárak célja az iskola pedagógiai programjának megvalósítása, az iskola szolgálata/kiszolgálása. Már a nyilatkozat is kiáll több, a demokráciára jellemző érték mellett, az útmutató viszont konkrétan is kiemeli ezeket (esélyegyenlőség, elfogadás, befogadás, kritikai gondolkodás, társadalmi tudatosság). Mi az iskolai könyvtáros teendője, ha az őt körülvevő iskolában, iskolarendszerben az egységesítés szellemében, a tudás, a kritikai és önálló gondolkodás devalválódik? Ezt a folyamatot is támogatnia kell? El tudunk fogadni olyan iskolai könyvtárat, amiben elsősorban központilag írt tankönyvek kölcsönzésével vannak elfoglalva, a helyi igények szerinti tudatos állományfejlesztés helyett a polcokon központilag előírt és kérés nélkül küldött kötetek sorakoznak, ahol a diákok a könyvtárban a tankönyvet kiegészítő, de nem kritizáló feladatokat oldanak meg kizárólag pedagógusi irányítással, ami úgy van megszervezve, hogy csak a középosztálybeli gyerekek érezzék jól magukat?

Az MKE 2017-es vándorgyűlésén, ahol a központi téma az volt, hogy a könyvtárosok mit tesznek a társadalomért, időszzerű és aktuális volt a fenti kérdéseket megvizsgálni, annak szempontjából, hogy az iskolai könyvtárak mit tehetnek, tesznek az esélyegyenlőségért, az élet minőségéért. Ezt Pilz Olivér pedagógus, a Tanítanék Mozgalom és a CKP képviselőjének *Merre megy a közoktatás* c. előadásának alapozása és több iskolai könyvtári gyakorlatot bemutató előadást meghallgatva tettük meg közösen. A *Kockás táblázat* esélyegyenlőségre vonatkozó részeinek átgondolásával kooperatív csoportmunka keretében kerestük a kontrasztokat és a válaszokat.

A műhelymunka módszerei

A módszerek kiválasztásánál célunk volt, hogy kilépjünk a frontális előadások bűvköréből, és ha már sokan, sok helyről összegyűltünk, egymás gondolatait, ötleteit is megismerjük, egymástól is tanuljunk, kapcsolatokat is építsünk. Ez egy konferencia fontos funkciója, így néhány éve tudatosan törekszünk a vándorgyűlésen való meghonosítására. Másrészt célunk volt, hogy saját élményt, tapasztalatot szerezzenek a kollégák azokról a tanulászervezési módokról, melyeket már többek alkalmaznak, és a ma modernnek tekintett pedagógiai szemlélet alkalmazásra javasol. Harmadrészt elsősorban gondolatokat, kérdéseket akartunk ébreszteni a témával kapcsolatban, kevésbé kinyilatkoztatni, hiszen bár magunknak is van véleményünk, azt nem gondoljuk egyedül elfogadhatónak.

A szakértői mozaik

A szakértői mozaik egy ismert kooperatív technika², melyben erőteljesen valósul meg az építő és ösztönző egymásrautaltság, amit gyakran szövegekhez kötötten alkalmaznak, így jól illeszkedik a könyvtárpedagógiai eszközökhöz, célokhoz is. Ahogyan mi alkalmaztuk:

1. A csoportok olvassák el a feladatot, értelmezzék!
2. Kezdjék el megoldani, vagyis kitölteni a táblázatot (az itt közölt táblázat 1. és 4. oszlopában üres változatot)! Milyen az iskolai könyvtár a hagyományos és a modern szemléletű iskolában? Iskolai könyvtárasítsák a *Kockás táblázat* egyik, az esélyegyenlőséghez szorosan köthető sorát! (Minden csoport másikat.)
3. Küldjenek el min. 4 főt tanulni, információt szerezni! Ők lesznek a szakértők, mindegyikük külön helyre/szöveghez megy. Ott találkozik más csoportokból tanulni küldött szakértőkkel, és közösen dolgozzák fel a kapott szövegrészleteket.
4. A szakértők visszatérnek eredeti csoportjukba, és a tanultakat megosztják a többiekkel. Ezt a feladatra fókuszálva kell tenniük.
5. Az új információk, gondolatok birtokában folytatják a feladat megoldását, a táblázat kitöltését.
6. A csoportok frontálisan bemutatják munkájuk eredményét.

A csoportoknak a *Kockás táblázat*ot kellett iskolai könyvtári oszlopokkal kiegészíteniük. Ez önmagában is elgondolkodtató feladat. A táblázatot azóta már töltöttem ki könyvtárostanár szakos hallgatókkal is. Jól bevált arra a célra, hogy értsék, hogy ugyanazon tárgyi feltételek mellett is mennyire máshogy tud működni egy iskolai könyvtár, melyek ennek a mozgatórugói, melyek a lényegi különbségek. A feladathoz, ha nemcsak

az előzetes ismereteket akarjuk előhívni, akkor szükséges legalább egy szemlélet részletesebb megismertetése.

Ezt a vándorgyűlésen szövegekkel tettük meg. Gondosan válogattunk pedagógiai, pszichológiai és könyvtári szövegek közül. A szövegek jellege is eltérő volt, ami differenciálásra is lehetőséget adhat. Van köztük ismeretterjesztő, szabályozó és tudományos szöveg is. Közös bennük, hogy a modern felfogást képviselik, az idő rövidsége és a műhelymunka célja miatt nem válogattunk a hagyományos szemléletet megtestesítőt.

A szituációs feladat

Az idő rövidsége miatt a csoportok egy része ugyanazokból a Kockás táblázatrészletekből az itt látható kitöltött változatokat kapta meg. Az ő feladatuk annak értelmezése, alkalmazása, szemléltetése volt. Ehhez kiinduló szituációkat adtunk meg (csoportonként különbözőt) és azt kellett a két szemlélet szerint befejezni. Majd a szakértői mozaikos csoportok beszámolóiban a magukéra ismerni, és annak szemléltetésül előadni a jelenetet.

Szituáció 1.: Pisti és Kati megjelenik az iskolai könyvtárban becsengetés előtt 3 perccel.

Gyakori iskolai könyvtári szituáció. A történet folytatása függ attól, hogy milyen rész-témát (táblázati sort) húztak, de a hagyományos szemlélethez illő helyzet, hogy a diákok valami hiányosságot próbálnak gyorsan pótolni (otthon felejtett tankönyv, kötelező olvasmány) vagy a pedagógus kérésére visznek nagy példányszámban pl. szótárt, feladatgyűjteményt. Elképzelhető még, hogy a lyukas órájukat kell kötelezően a könyvtárban tölteniük. Ezekben a helyzetekben közös, hogy a tanulói önállóság, a könyvtár mint tudásbázis kevésbé van bennük jelen. Az újabb szemléletben a jelenet mozgatórugója egy tanulási feladat, mely a tanulók döntésén is alapszik. Például a két diák egy projektfeladaton dolgozik a matematika órák alatt rendszeresen, mert tanárukkal a differenciálásnak ezt a módját beszélték meg. Vagy a diákoknak a következő óra témájához kapcsolódóan van egy ötletük, amihez gyorsan le akarnak ellenőrizni egy információt, vagy példát akarnak hozzá vinni.

Szituáció 2.: Kati néni 5 diákot minden hétfőn feladattal küld az iskolai könyvtárba 13.00-14.00 között. Hétfő 13.05 van.

Az idő megjelenítése előhívja a feladat alól magukat kivonni akaró diákokra vonatkozó szituációkat. Ebben az esetben kérdés, hogy a tanulók számára büntetés vagy ajándék a könyvtárban megoldandó feladat. Vagyis elképzelhető a késésüket magyarázó, a magukat kivonni akaró jelentés. Az új szemléletben ez a diákok maguk választotta feladata, melyen szívesen munkálkodnak. A két szemlélet különbsége, hogy a diákok egyéni vagy csoportos feladatot kaptak-e, szabad-e egymással kommunikálniuk, a feladat elvégzésének merev rendje van, vagy a diákoknak van döntési lehetőségük. A hagyományos szemléletben gyakrabban fordul elő, hogy a feladatnak nincs is köze az olvasáshoz, információval való munkához, vagy akár konkrétan ki van jelölve az elolvasandó szöveg. Az új szemlélet erőteljesebben épít a források önálló használatára.

Szituáció 3.: Tanórán kívüli időben egyszerre a következő négy diák van a könyvtárban
Pisti és Marcsi (tanulmányi átlaguk 4.5-5), Joci és Sári (tanulmányi átlaguk 2-2.5).

A szituációk befejezésének különbségei alapulhatnak azon, hogy a diákoknak közös vagy külön feladatuk van, történik-e köztük pozitív tartalmú kommunikáció, a könyvtárostánár az erősségeikre, érdeklődésükre épít-e vagy a tudásbeli hiányok direkt pótlása a célja. Megjelennek-e fegyelmezési problémák, a szabályok szigorú betartatása, amikor a gyenge tanulási eredményű tanulókról beszélünk? Az iskolai könyvtárnak megvannak a lehetőségei a tanteremben, osztályban, tanítási órán kialakult falak, sztereotípiák lebontására. Más tér, más feladatok. Erre egy toleranciát, esélyegyenlőséget szem előtt tartó könyvtárostánár tudatosan épít. Amennyiben viszont az iskola szellemisége is ezt tükrözi, akkor ezek a diákok tervezetten, közös feladattal is lehetnek az iskolai könyvtárban.

A kitöltött/kitöltendő táblázatok – Az iskolai könyvtár szerepe két oktatási szemléletben

A hagyományos gondolkodásmód következményei az iskolai könyvtárban	A hagyományos gondolkodásmód és gyakorlat	Egy új szemlélet és gyakorlat	Az új szemlélet lehetőségei az iskolai könyvtárban
AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRRAL KAPCSOLATBAN NINCS OKTATÁSPOLITIKAI KONCEPCIÓ Az oktatáspolitikusoknak nincs elképzelésük a XXI. századi könyvtár működéséről tanulásban betöltött szerepéről. Csak a könyvek tárolását látják, így csak tankönyvraktárként tudják elképzelni. Nem látják más funkcióját, így felesleges költségnevelő tényezőnek tartják, ahol lehet, lehúzzák költségeit.	AZ OKTATÁSPOLITIKUS-OK ELKÉPZELÉSEIT KELL ÉRVÉNYESÍTENI Az oktatásban a politikusok szakmai elképzeléseit kell érvényesíteni. – A társadalmi egyeztetésnek hazudott véleményeztetés egyáltalán nem teszi lehetővé, hogy a szakmai csoportok és az érintettek érdemi módon részesei legyenek a döntéseknek.	TÁRSADALMI EGYEZTETÉS KELL A politika feladata a feltételteremtés ahhoz, hogy a társadalmi egyeztetési folyamatokban az értékrendek, az érdekek, a törekvések és a szakmai alternatívák valódi viták és egyeztetések keretében világossá váljanak, és ezeket megismerve legyen képes a politika jó döntéseket hozni.	SZAKMAI IGÉNYKELTÉS. KELL, HOGY EGYÉRTELMEK LEGYENEK AZ ISKOLAI KÖNYVTÁR NYÚJTOTTA LEHETŐSÉGEK Pedagógusgenerációk nőttek fel úgy, hogy sem képzésük, sem iskolai tapasztalataik nem erősítették a demokráciát és a tanulók önálló tanulásra felkészítését. Többségük nem ebben gondolkodik, nincs meg hozzá az igényük és/vagy módszertáruk. Széleskörű társadalmi, szakmai egyeztetés szükséges a lehetőségek megismerésére, a valós igények megismerésére.

A hagyományos gondolkodásmód következményei az iskolai könyvtárban	A hagyományos gondolkodásmód és gyakorlat	Egy új szemlélet és gyakorlat	Az új szemlélet lehetőségei az iskolai könyvtárban
ISKOLAI KÖNYVTÁR = TANKÖNYV-RAKTÁR (Ha) a könyvtárhasználat tanítása nincs óraszámmal és szükséges képesítési követelménnyel meghatározva, akkor a könyvtárhasználati órák a többi kolléga jóindulatán múlnak vagy nincsenek. Így a könyvtárpedagógia számára a tanórán kívüli vetélkedők, programok maradnak lehetőségként. Ha van óraszám, akkor csak az a minimum van, az ott tanultak nem rögzülnek. Az innovatív korábbi fejlesztések ellehetetlenülnek. Az egységes tankönyv mellett nincs szükség forrásalapú tanulásra, így az iskolai könyvtár nem információs intézményegységként, hanem a tankönyvek és a kötelező irodalmak raktárává válik. Szerepe az esély-növelésben: A szociálisan hátrányos helyzetű gyerekeket ellátja könyvvel. Funkció: az előírt könyvekkel való kiszolgálás, délutáni kikapcsolódás	EGYSÉGES KÖVETELMÉNYEK Egy központból kell meghatározni, hogy a pedagógusok mit és milyen követelmények szerint, milyen aprólékosan megadott célokat követve tanítsanak. A színvonalnak csak ez lehet a garanciája.	SZEMÉLYRE SZABOTT TANANYAG Csak azt szabad központilag előírni, amit az oktatásban érintettek igen nagy többséggel közösen érvényesítendő oktatási tartalom alatt értenek. A pedagógusok kapják meg a lehető legnagyobb szabadságot ahhoz, hogy a gyermekek, tanítványaik személyiségéhez igazodva optimális fejlesztésben részesíthessék őket.	ISKOLAI KÖNYVTÁR = TANULÁSI FORRÁSKÖZPONT A pedagógusok differenciálásra építő tanítását és a diákok egyéni tanulási útjait, érdeklődését támogató alternatív tananyagok, módszertani segédletek, sokféle információforrás és azok használatához és az alkotáshoz szükséges eszközöket nyújtja. A helyi tanterv és a pedagógusok kéri a könyvtárhasználati alapok megtanítását, hogy diákjaik a forrásalapú órákon és önálló egyéni és csoportos feladatok során hatékonyan tudjanak dolgozni. Az így fejlesztett információs műveltség tanuláskuk/életük szerves részévé válik, fejlődése folyamatos. Szerepe az esély-növelésben: Az előzetes tudásához és az érdeklődéséhez igazodó források, az önszabályozott tanulásra való felkészítés az optimális fejlődés lehetőségét nyújtja. Funkció: önálló tanulás differenciált támogatása

A hagyományos gondolkodásmód következményei az iskolai könyvtárban	A hagyományos gondolkodásmód és gyakorlat	Egy új szemlélet és gyakorlat	Az új szemlélet lehetőségei az iskolai könyvtárban
A KÖNYVTÁR PÓTOLJA A HIÁNYT Az iskolai könyvtár ellensúlyozni próbálja a szociális hátrányt azzal, hogy biztosítja, kölcsönzi a tankönyveket, alpműveket, segédkönyveket, amiket más családoknak nem gond megvásárolni. Modern eszközöket is biztosít a tanulási feladatok elvégzéséhez. A pedagógusok a további gyakorlófeladatokat, korábbi évfolyamok tankönyveit ajánlják a felzárkóztatandó diákoknak. A könyvtár helyszínül szolgál a felzárkóztató foglalkozásokhoz, de többnyire csak azért, mert ott van hely, a könyves környezetet ritkán használják ki. A könyvtár kiemelt feladata, hogy megtanítsa a könyvtárban való kulturált viselkedést. Akinek ez nem sikerül gyorsan, annak kisebb az esélye a szentély szolgáltatásaira. Funkció: a meg nem lévő források, eszközök pótlása, szabálykövetés	FELZÁRKÓZTATÁS Az esélyegyenlőtlenségek az iskolában a tanulók közötti, szociális háttérükben mutatkozó jelentős különbségekből erednek. A „felzárkóztatás” módszereit szükséges alkalmazni a probléma enyhítésére. Egy másik hagyományos gondolkodásmód a szegregációt kárhoztatja, miközben valójában a szelekcióra gondol, és annak tüzzel-vassal való kiirtását tartja csak megoldásnak. A felzárkóztatás pedagógiája rendszerint még soha, sehol nem hozott eredményt. Nem igazolható, hogy a szelekció jó hatással van az oktatás eredményességére.	DISZKRIMINÁCIÓMENTES OKTATÁS Az esélyegyenlőtlenségeknek nem közvetlen oka sem a szociális egyenlőtlenségek rendszere, sem a szelekció. Az oktatás egyoldalú preferenciái „szükségesek” ahhoz, hogy a szociális hátrányokat maga az óvoda és az iskola transzformálja tanulási hátrányokká. Az esélyegyenlőtlenségek hatásos csökkentése mindenekelőtt a rejtett és a kifejezett diszkrimináció fokozatos megszüntetésével, az ezt szolgáló pedagógiai kultúra elterjesztésével lehetséges.	A KÖNYVTÁR BEFOGAD Az iskolai könyvtár diszkriminációmentes övezet, szocializációs tér. Az eltérő kulturális, szociális háttérű, tanulási eredményességtől tanulók igényeire is figyel állományában és szolgáltatásaiban. Szépirodalmi és ismeretterjesztő állományában törekszik a különböző álláspontok, életutak, megoldások, minták bemutatására. Ezeket tudatosan használja fel könyvtári feladataiban. Nem (a viselkedési) szabályok betartása dominál, azokat akár a könyvtárhasználó közösség maga alakítja, a tanulási folyamat részévé teszi. Törekszik arra, hogy (tanórán kívüli) foglalkozásaiban a legkülönbözőbb diákoknak is legyen alkalmuk együtt dolgozni, legyen lehetőségük megtalálni a közös érdeklődést, álláspontot. A tanulásban kevésbé eredményeseknek (siker)élményt nyújt. Funkció: közösségi tér, találkozások, élményközpont, forrás

A hagyományos gondolkodásmód következményei az iskolai könyvtárban	A hagyományos gondolkodásmód és gyakorlat	Egy új szemlélet és gyakorlat	Az új szemlélet lehetőségei az iskolai könyvtárban
SZŰKLÁTÓKÖRŰ ISKOLAI KÖNYVTÁR A homogenitásban hívó iskola könyvtárában jellemző, hogy sok műből nagy a példányszám, hiszen egyszerre és ugyanazokkal dolgoznak. Az állomány és a szolgáltatások azokra a tanítási feladatokra, diákokra vannak kialakítva, akik mentén homogénnek tartják az iskolát. Vagyis bizonyos célcsoportokra koncentrál. A könyvtári feladatokban sincs differenciálás. A tehetség gondozás = versenyfelkészítés. A könyvtár ezt szolgálja ki forrásokkal.	HOMOGEN CSOPORTOK A tanulók szelekciója, a homogén tanulócsoportok kialakítása elemi feltétele annak, hogy az oktatás hatékony lehessen. A lassabban haladók, az úgynevezett gyengébb tanulók is megkapják a számukra szükséges fejlesztést, de a tehetségesek se szenvedjenek kárt amiatt, mert csak lassan haladhatnak a csoportjukkal. A szelekciónak ez a rendszere azonban még a saját érték-választásai szerint sem ér el sikereket. A hazai tehetségnevelés katasztrofális állapotban van.	SZELEKCIÓ NÉLKÜL A szelekció nem jelent sem előnyt, sem különösebb hátrányt a tanulás eredményességét tekintve, legfőképpen azon pedagógusok esetében merül fel hol egyik, hol másik, akik nem képesek az érdemi pedagógiai differenciálás eszköztárából működtetni. A szelekció viszont rendkívül káros a gyermekek, a fiatalok szocializációja szempontjából: a különböző társadalmi csoportokhoz tartozók nem tanulnak meg egymással együttműködni. A szelekciót meg kell szüntetni.	SOKSZÍNŰ ISKOLAI KÖNYVTÁR A szelekciómentes támogató iskola hisz a sokféleség erejében, így könyvtárának állománya is ezt támogatja mind sokféleségében, mind mélységében, valamint a differenciálást támogató módszertani iradalom biztosításával. A könyvtár állományából, módszereiből, tereiből természetesen adódó differenciálási lehetőségekre tudatosan épít. Célzottan különböző dokumentumokat ad a diákok kezébe. Könyvtárpedagógiai módszereiben erősen támogatja a kooperációra épülőket, hogy a különbözőségben rejlő lehetőségeket kihasználhassa mind a tanulás, mind a szocializáció területén.

A feldolgozandó szövegrészletek forrásai³

Gyarmathy Éva (é.n.): *Intelligencia csapda*. Bp.: H2O Program, Elérhető: <https://www.h2oktatás.hu/tanulmányok/49-intelligencia-csapda> (Utolsó letöltés: 2017.07.03.)

Kardos Ferenc: *Speciális ismeretszerzési, tanulási lehetőségek roma fiatalok számára a könyvtárban*. (kézirat) Nagykanizsa, 2015. Elérhető: <http://mokk.skanzen.hu/kardos-ferenc-specialis-ismeretszerzesi,-tanulasi-lehetosegek-roma-fiatalok-szamara-a-konyvtarban.html> [jelszóval védett] (Utolsó letöltés: 2018.05.23.)

Kertesi Gábor – Kézdi Gábor: *A roma és nem roma tanulók teszt eredményei közötti különbségekről és e különbségek okairól* (Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek BWP – 2012/5) Bp.: MTA Közgazdaság- És Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet – Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék, 2011. Elérhető: <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1205.pdf> (Utolsó letöltés: 2018.05.23.)

Schultz-Jones, Barbara – Oberg, Dianne (szerk.): *IFLA Iskolai könyvtári útmutató, 2. átdolg. kiad.* Budapest: KTE, 2016. Elérhető: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines-hu.pdf> (Utolsó letöltés: 2018.05.23.)

Jegyzetek

1. Nahalka István (szerk.): *Kockás könyv. Van kiút az oktatási katasztrófaból. Elemzés a magyar közoktatás alapvető, jelentős beavatkozást igénylő problémáiról és azok lehetséges megoldásáról*. Bp.: CKP, 2017. 79-81. Elérhető: https://drive.google.com/file/d/0B7DgDuk6iio_T05HUHFzakdyWVE/view (Utolsó letöltés: 2018. 05. 23.)
2. Arató Ferenc – Varga Aranka: *Együtt-tanulók kézikönyve. Bevezetés a kooperatív tanulásszervezés rejtelmeibe*. 2. kiad. Bp.: Educatio, 2008. 75-79. Elérhető: http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/A_tanulasban_akadalyozottak/Egyutt-tanulok_kezikonyve.pdf (Utolsó letöltés: 2018. 05. 23.)
3. A konkrét szövegrészletek elérhetők a program honlapján: <http://www.ktep.hu/MKEvandagy2017>

John Van Oudenaren

A Digitális Világkönyvtár¹

A Digitális Világkönyvtár (*World Digital Library*, röviden WDL) létrehozásának ötletét a Kongresszusi Könyvtár előző vezetője, James H. Billington vetette fel 2005 júniusában, Washingtonban, az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti UNESCO Bizottságának ülésén mondott beszédében. Billington javaslata egy olyan projektről szólt, amely a Kongresszusi Könyvtár, az UNESCO és a világ legkülönbözőbb pontjain működő partnerkönyvtárak együttműködésével valósul meg annak érdekében, hogy digitalizálják és online szabadon elérhetővé tegyék az egyes országok történetéhez és kulturális örökségéhez tartozó dokumentumokat. „Egy ilyen projekt azzal a reménnyel kecsegtet, hogy közelebb lehet hozni egymáshoz az embereket egy olyan globális platformon, amely a különböző kultúrák egyediségének ünneplésére jött létre.” – mondta Billington. Az UNESCO üdvözölte a javaslatot azt remélve, hogy ez is hozzájárulhat a tudásalapú társadalmak fejlesztéséhez, s ezáltal a fejlődő országokban is hozzáférhetőbbé lehet tenni az infokommunikációs vívmányokat, ami csökkenti az országokon belül és között létező digitális megosztottságot, s ösztönzi a kulturális tartalmak interneten való többnyelvű megosztását.

A javaslat megvalósításának első lépése az volt, amikor az UNESCO és a Kongresszusi Könyvtár 2006 decemberében megtartotta első párizsi találkozóját, s kidolgozta, hogy miként lehet megszólítani és tartalmak beszolgáltatására ösztönözni az egyes országok könyvtárosaikat és szakértőit. Párizsban hat partnerintézmény volt jelen: a Brazil Nemzeti Könyvtár, az Alexandriai Könyvtár, az Egyiptomi Nemzeti Könyvtár és Levéltár, az Orosz Nemzeti Könyvtár, az Orosz Állami Könyvtár és a Kongresszusi Könyvtár. A találkozó legfontosabb eredménye, hogy munkacsoportokat hoztak létre a projekt különböző aspektusainak megtervezésére. Arról is döntés született, hogy néhány kiválasztott partner bevonásával a Kongresszusi Könyvtár fogja lefejleszteni a leendő Digitális Világkönyvtár prototípusát, hogy azt be lehessen mutatni az UNESCO 2007. októberi konferenciáján.

Következő állomásként létre kellett hozni a projekt weboldalának nyilvánosan elérhető verzióját. Tizennyolc hónapnyi intenzív tervezés és fejlesztés után, 2009. április 21-én, az UNESCO párizsi székhelyén hivatalosan is átadták a www.wdl.org weboldalt. Ekkor

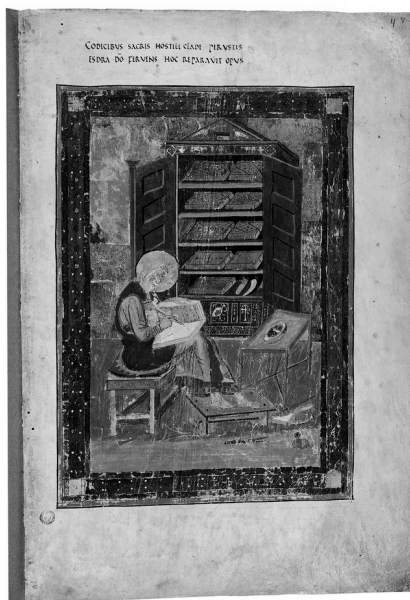
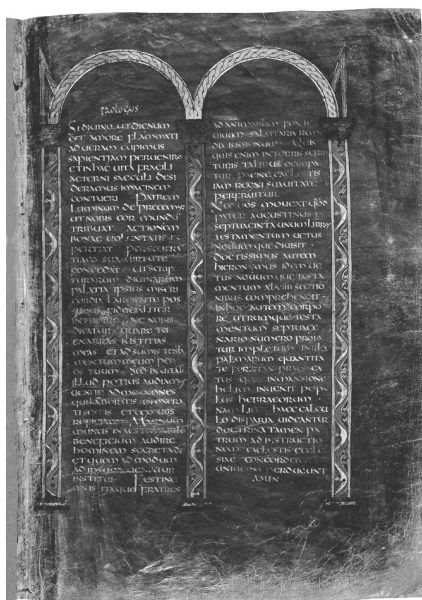
már tizennyolc országból érkeztek azon intézmények, amelyek tartalmat szolgáltattak a Digitális Világkönyvtár első publikus verziójához, amely ekkor még csak néhány ezer dokumentumot (könyvet, kéziratot, térképet, atlaszt, aprónyomtatványt, fotót, hangfelvételt, filmet) tartalmazott. Az indulást jelentős nemzetközi médiavisszhang kísérte, melynek hatására már az indulás napján 587 510, a másnapján pedig 619 846 látogatót számlált a weboldal.

Az elkövetkezendő évek során a projekt fejlődésnek indult. Ezen írás készületek (2017 novemberében) a Digitális Világkönyvtár 17 235 könyvtári dokumentumot tartalmaz, benne 947 085 képpel és hangfájllal. Ezt a tartalmat 60 ország 150 partnerintézménye adta össze. Ebből 116 könyvtár, 13 múzeum, 5 levéltár és 16 más szervezet (pl. történelmi társaság).

A Digitális Világkönyvtár vezetése a partnerszervezetek által 2010-ben jóváhagyott egyezmény alapján valósul meg. Egy hétagú bizottság látja el a vezetési feladatokat, melynek tagjai közül öt a partnerek (úgy mint az Alexandriai Könyvtár, a Francia Nemzeti Könyvtár, a Brazíl Nemzeti Könyvtár, a Kínai Nemzeti Könyvtár, a Qatari Nemzeti Könyvtár) köréből kerül ki, az általános igazgatót az UNESCO, a projektmenedzser pedig a Kongresszusi Könyvtár adja. A bizottság öt tagját a 2016–2020 periódusra választották. A Kongresszusi Könyvtár eredeti projektmenedzseri kinevezése eredetileg a 2010-2015 periódusra szólt, amit 2020-ig meghosszabbítottak.

A tartalomról

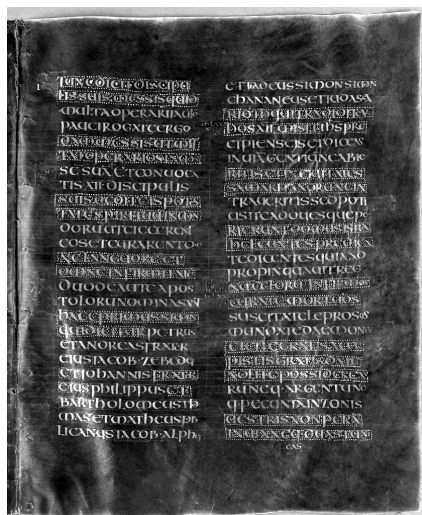
A Digitális Világkönyvtár legfontosabb jellemzője a tételek magas színvonalú technikai megjelenítése és szakértő tartalmi gondozása. Álljon itt néhány példa a Digitális Világkönyvtárban bemutatott leglenyűgözőbb művek közül:

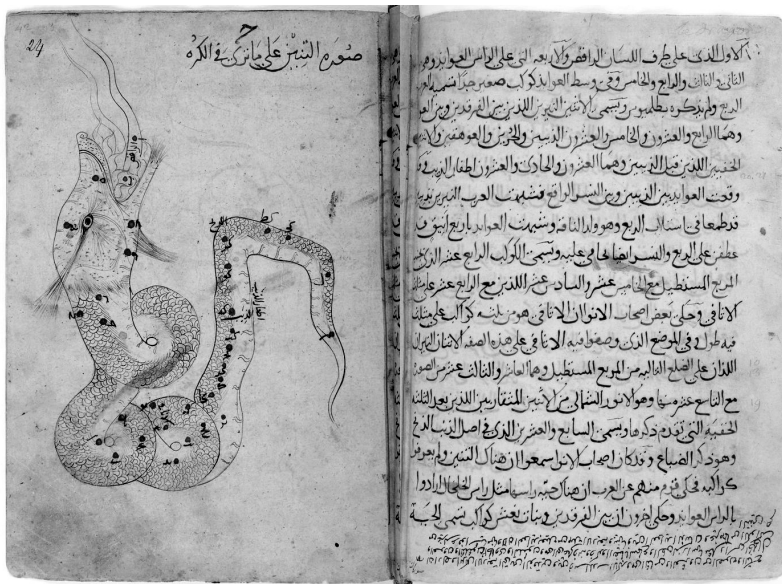
Amiata kódex, a firenzei Lorenzo Medici Könyvtárból, a Szent Jeromos által készített latin nyelvű bibliafordítás legkorábbi fennmaradt kéziratos másolata, a 6. századi *Codex Grandior*ból másolták bencés szerzetesek az északkelet-angliai Wearmouth-Jarrow monostorban, 688–713 körül. Nevét a toszkánai Amiata-hegy után kapta, ahol évszázadokon át a Szent Megmentő Apátságban őrizték. A képeken az előszót tartalmazó oldal, valamint Ezsdrás próféta látható.²

Arany kódex, a Svéd Nemzeti Könyvtárból, evangeliárium, egyike a legpazarabb középkori kéziratos könyveknek, 750 körül keletkezett Dél-Angliában, valószínűleg Canterburyben, ahol egy ideig a katedrálisban is őrizték. Nevét gazdag díszítéséről, a színezetlen oldalakkal váltakozó fényűző, bíbor pergamen (lásd alább) oldalakra, akár egy oldalon belül is többféle (fekete, fehér, arany, ezüst, piros) tintával írt unciális betűs szövegéről kapta.³

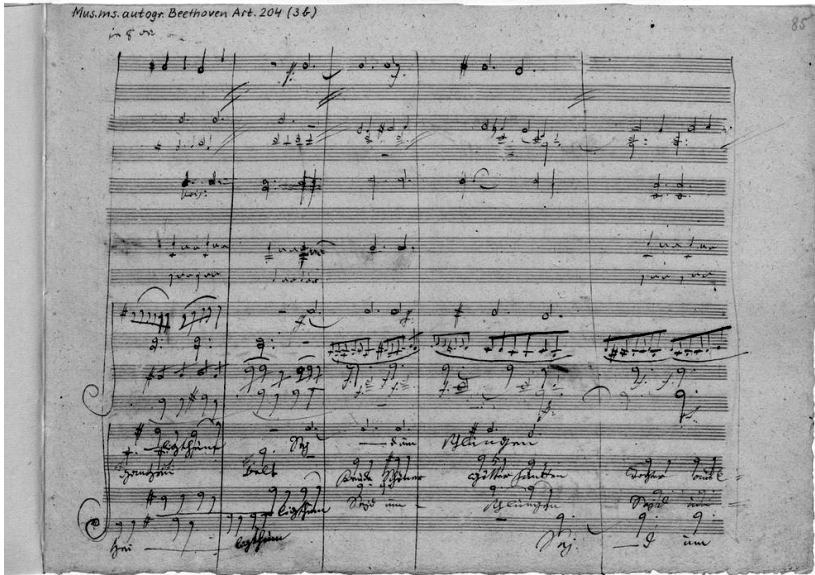

Shi ji, a Kínai Nemzeti Könyvtárból, az első általános munka, amely Kína történetének megközelítőleg 3000 évét fogja át. A cím szerint „a nagy történész hiteles feljegyzései”-t tartalmazza, amelyet Sima Qian, a Nyugati Han-történész, Han Wudi császár titkára szerzett; másolat 1171-ből.⁴

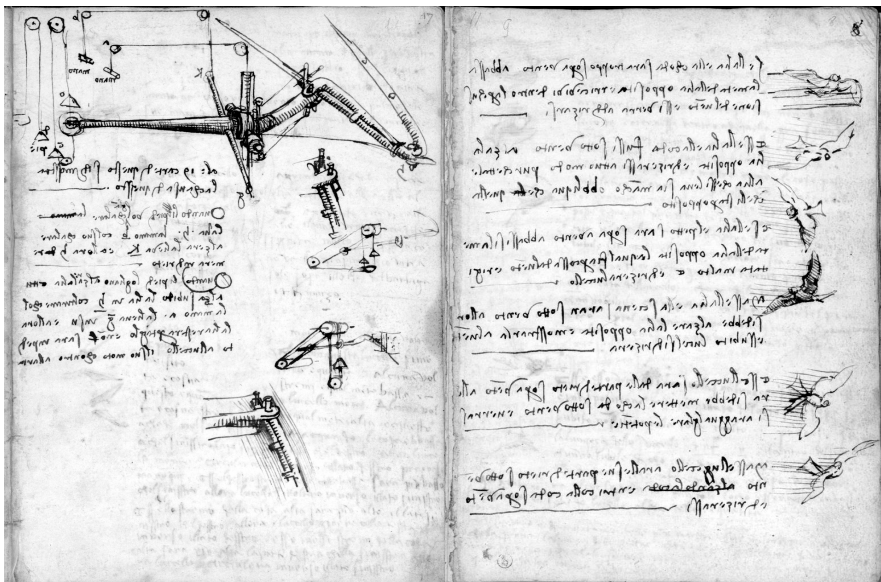
al-Sufi: *Az állócsillagok képeskönyve*, és al-Qazwini: *A teremtés csodái*; egy 14. és egy 17. századi kéziratos mű kolligátuma, amelyet a világ legnagyobb iszlám kéziratkincesi között tartanak számon (a Francia Nemzeti Könyvtár tulajdona)⁵

Ludwig van Beethoven: IX. (d-moll) szimfónia op. 125, autográf kézirat kotta, Németország, 1824 (a Berlini Állami Könyvtár tulajdona)⁶

Leonardo da Vinci: *Kódex a madarak repüléséről*, 1505-1506; a reneszánsz művészet és tudomány érdekes keresztmetszetét adják Leonardo mechanikai tanulmányai, amelyek különféle gépek és szerkezetek, jelen esetben a repülőgép tervezését szolgálták (a Torinói Királyi Könyvtár tulajdona).⁷

Firenzei kódex, enciklopédikus igényű, antropológiai jellegű munka az aztékok kultúrájáról, amelyet egy katolikus hittérítési szándékkal érkező ferences misszionárius, Fray Bernardino de Sahagún írt; Mexikó, 1577 (a firenzei Lorenzo Medici Könyvtár tulajdona).⁸

A Digitális Világkönyvtárban természetesen nem minden több száz éves, egyedi és ritka dokumentum. Sok 19. és 20. századi könyv, térkép, nyomtatvány, fotográfia, film és hangfelvétel is megtalálható benne, közöttük olyanok is, amelyek sokféle másolatban léteznek a világban. Az ilyen típusú művek úgy kerültek gondos kiválogatásra, hogy egy nagyobb egység, album vagy sorozat részei legyenek pl. olyan fotók és fotóalbumok, amelyek bemutatják a fotózás felfedezését a Kínai és az Orosz Birodalomban; olyan arab könyvek, amelyek a 19. században kerültek kiadásra az „arab reneszánsz” jegyében; vagy olyan könyvek, térképek és periodikumok, amelyek Afganisztán háborúik által szétzilált történelmét mutatják be.

Vannak más témakörök is, amelyek tekintetében világszínvonalú tartalmat szolgáltat a Digitális Világkönyvtár, ilyenek pl. a közép-amerikai azték és maja örökséget illusztráló kódexek Mexikóból; az arab tudományos kéziratok; a ritka kínai könyvek és kéziratok; a Bibliák; a Qur’ans és más szent szövegek. Az oldalon összesen 145 nyelven található tartalmakat, a több ezer arab, angol és spanyol nyelvű dokumentumtól kezdve a néhány ritka dél-amerikai nyelven készült dokumentumig.

Felhasználói felület: szolgáltatások és funkcionalitás

A Digitális Világkönyvtár weboldalának a felhasználók számára nyújtott szolgáltatásai és funkcionalitásai nagyrészt a 2006-2009-es tervezési fázisban kerültek kialakításra. A publikusan elérhető oldal 2009-es indulása óta folyamatosan történtek apróbb fejlesztések, változtatások; a jelentősebbek közül kiemelendő pl. a könyvek full-text keresésének hét nyelvre való lefordítása, valamint a felhasználói felület alapjaiban való újratervezése,

amely 2014 novemberében fejeződött be. Ez utóbbi áttérést jelentett olyan korszerű megoldásokra, amelyek a Digitális Világkönyvtár esetében is kényelmesebbé teszik az egyre elterjedtebbé váló mobil eszközökön, például telefonon való elérést és használatot.

A felhasználói felület szolgáltatásainak és funkcionalitásának szervező alapelvei: a többnyelvűség, egyenletesen magas minőségű metaadatok használata, a tartalmak szakértői gondozásának és bemutatásának biztosítása, valamint kiváló teljesítmény gyorsaság, elérhetőség, illetve a használat és az újrahasználat lehetőségei tekintetében.

Többnyelvűség

Egy igazi digitális világkönyvtár elképzelhetetlen lenne többnyelvűség nélkül. Nem lenne elegendő, ha csak egy vagy két európai nyelven, például angolul és franciául lenne elérhető, de az sem lenne célravezető, ha egy alapvetően angol nyelvű oldal kínálna néhány más nyelven is elérhető szolgáltatást vagy esetleg fordítóprogramokkal kötnék össze. A valódi többnyelvűség annak a biztosítását jelenti, hogy a weboldal különböző nyelvű felhasználói egységes felhasználói élményben részesülhessenek. Ez a törekvés egy igen ambíziózus fordítási modellhez vezet, amely szoftveres támogatással ugyan, de alapvetően emberi és nem gépi fordítás eredményeként hozza létre az összes használt metaadatnak és a böngészőfelület kifejezéseinek a felhasználói felület nyelveire lefordított változatát. Csak így lehetséges az összetett kulturális tartalmak nyelviileg korrekt és pontos kezelése.

Hosszas vita után az a döntés született, hogy az ENSZ hat hivatalos nyelvén (arab, kínai, angol, francia, orosz, spanyol), valamint portugálul fog elkészülni a felhasználói felület. Ez a megoldás lehetővé teszi, hogy a világ internethasználóinak jelentős hányada anyanyelvén érhesse el a Digitális Világkönyvtárat. A nyelvi lefedettség természetesen így sem tökéletes, hiszen a déli és délkelet-ázsiai területek sok millió hindi és urdu nyelvet beszélő felhasználója, de Japán, Olaszország és Irán lakosai sem érik el saját nyelvükön a szolgáltatást. Németországban is igény lenne rá, hogy az a számos felhasználó, aki angol nyelven már eléri, németül is hozzáférhessen a Digitális Világkönyvtár tartalmaihoz. Mivel a teljességre törekvő nyelvi lefedettség elérése igen drága vállalkozás volna, ezért érdemes olyan innovatív, kollaboratív megoldásokban gondolkodni, mint amilyen az online közösségi részvétellel történő tartalomalkotás (*crowdsourcing*).

Egyenletesen magas minőségű metaadat

Az egyenletesen magas minőségű metaadat kívánalma bizonyos mértékig az alkalmazott fordítási modelltől következik. Az egységes felhasználói élmény elérése érdekében minden kifejezést következetesen le kell fordítani valamennyi választott nyelvre, amit a szinonimák és a ragozások ugyanúgy bonyolítanak, mint a latintól eltérő (pl. arab, kínai, cirill) betű- és karakterkészletek. Így válik lehetővé, hogy az adott felhasználó ne csak a saját országa kulturális örökségéhez férjen hozzá könnyedén, hanem az egyes történelmi korok esetében például módja nyíljon a nemzetközi és kulturaközi összehasonlításokra is. Ezért a Digitális Világkönyvtár minden egyes tételét hat fő szempont (hely, idő, téma, formátum, nyelv, beküldő intézmény) szerint kellett katalogizálni, amelyek azután érvényesíthetők az egyszerű vagy összetett keresés és böngészés során.

A keresési és böngészési eredmények megjelenítése három módon lehetséges: listán (a dokumentumról szóló leírás előnézetével), galériában (nagyobb számú tétel egyszerű gyors képi megjelenítésére) és térképen (a tartalom földrajzi hely szerinti rendszerezésére).

A tartalmak szakértői gondozása és bemutatása

A Digitális Világkönyvtár minden egyes tételéhez hozzátartozik egy egy bekezdésnyi hosszúságú, tudományos kutatók és kurátorok által készített leírás, amely az alapvető meaadatokat tartalmazza az adott dokumentum kontextusba helyezése érdekében: jellemzi a dokumentum mibenlétét, méltatja fontosságát, összefoglalja tartalmát, meghatározza korát, származását és tulajdonosát, bemutatja különleges díszítéseit, illusztrációt. E leírások kulcsfontosságúak a Digitális Világkönyvtár alapvető missziója szempontjából, amely elő kívánja segíteni a kultúrák közötti megértést és tiszteletet a felhasználó számára adott esetben nyelvileg és kulturálisan idegen tartalmak esetében is.

A tételek leírása mellett a Digitális Világkönyvtár számos további szolgáltatást kínál, amely az adott dokumentum elmélyültebb bemutatását szolgálja. Ide tartoznak a videók, amelyek elmélyültebb szakértői bemutatást nyújtanak az adott tétellel kapcsolatban, de vannak idővonalak és interaktív térképek is, valamint olyan tematikus szekciók, amelyek kultúráközi és interdiszciplináris áttekintést adnak egy-egy témáról.

Teljesítmény

A Digitális Világkönyvtár szolgáltatásainak kiemelkedő gyorsasága és megbízhatósága a felhő tárhely és a tartalomszolgáltató hálózat (CDN) alkalmazásának köszönhető. Így érhető el, hogy egyidejű tömeges használat esetén is zökkenőmentesen tudjon működni az oldal, mint például 2009. április 21-22-én, amikor két nap alatt több mint egy millió, a csúcsidejakban óránként több tízezer felhasználó vette igénybe a Digitális Világkönyvtár szolgáltatásait. A jobb felhasználói élmény fokozását szolgálják olyan további megoldások, mint a tételleírásokhoz társított hétnyelvű szövegfelolvasó program, vagy a zoom funkció, amelynek segítségével lehetőség nyílik a nyomtatványok, fotók, térképek, festett illusztrációk, könyv- és újságdalok legapróbb részleteinek a tanulmányozására is. Ide tartozik a tartalomletöltés lehetősége, valamint a magas színvonalú szkennelés a kéttónusú és szürkeárnyalatos képek esetében.

Használati arányok

A Kongresszusi Könyvtár az Omniture és a Google Analytics segítségével követi nyomon a Digitális Világkönyvtár használati arányait. A www.wdl.org oldal látogatóinak száma 2009 áprilisa óta meghaladta az 50 milliót. 2017-ben 7 113 191 látogatást és 31 192 394 oldal megtekintést regisztráltak. A legtöbb felhasználó Spanyolországból, Mexikóból, az Amerikai Egyesült Államokból, Kínából, Brazíliából, Argentínából, Kolumbiából, Franciaországból és az Oroszországi Föderációból került ki. Az összes felhasználó közül 34,6 % spanyolul, 26% angolul, 13,2 % arabul, 7,7 % kínaiul, 7,1 % portugálul, 5,9 % franciául, 5,4 % pedig oroszul keresett a felhasználói felületen.

A szolgáltatás jövőjéről

2017 novemberében Carla D. Hayden, a Kongresszusi Könyvtár új vezetője úgy döntött, hogy a korábbi tervekkel ellentétben 2018 januárjával megszünteti a könyvtár projektmenedzseri szerepkörét, az év első felében pedig a projektmenedzsment iroda is bezár. A Kongresszusi Könyvtár 2019 elejéig szolgáltatja még a Digitális Világkönyvtár, majd átadja a projektmenedzseri feladatokat a partnerintézmények e célra szerveződő konzorciumának.

Magyar különlegesség. A Műncheni kódex: a magyar nyelvemlékek egyike, a négy evangélium Pécsi Tamás és Újlaki Bálint által készített fordításával; másolat 1466-ból, Tatrosból (a müncheni Bajor Állami Könyvtár tulajdona)

Fordította: Béres Judit

Jegyzet

1. A 2017. október 16-17-én Brassóban megrendezett 6th Summit of the Book című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata. Magyar fordítását a szerző engedélyével közöljük. (A szerk.)
2. Elérhető: www.wdl.org/20150
3. Elérhető: www.wdl.org/17185
4. Elérhető: www.wdl.org/17876
5. Elérhető: www.wdl.org/18412
6. Elérhető: www.wdl.org/15063
7. Elérhető: www.wdl.org/19477
8. Elérhető: www.wdl.org/10096
9. Elérhető: www.wdl.org/18406. Hasonló OSZK-s leírása itt található: http://nyelvemlekek.oszk.hu/adatlap/muencheni_kodex

Bánkeszi Katalin – Szepesi Judit

E-learning szerkesztő tanfolyam a Könyvtári Intézetben

Ahogy mondani szokták, „a jó pap holtig tanul”. Meg a könyvtáros is. Talán nincs is olyan kolléga, aki a hatalmas léptekkel fejlődő technológia és a szakmai kihívások árnyékában ne érezné úgy, hogy van még mit tanulnia... Kell is tanulni, hogy lépést tarthassunk a fiatalokkal, az olvasókkal, a környezetünkkel. A digitális készségek, a digitális műveltség elsajátítása már-már kötelezőnek számít, a legtöbb könyvtáros rendelkezik is ezzel a tudással, legalább valamilyen elvárható szinten. De ez csak alap ahhoz, hogy kezelni, használni tudjuk azokat az eszközöket, amelyek révén akár egészen új típusú szolgáltatásokat hozhatunk létre és mutathatunk be az olvasóknak.

Nem csak tanulunk, tanítunk is. Kollégákat, olvasókat, időseket, fiatalokat. A tudásátadás többféle formában is jelen van a munkánkban. Ha kell, beülünk az „iskolapadba” is, hogy átadható, továbbadható ismereteket szerezzünk. A Könyvtári Intézet tanfolyamainak népszerűségét mutatja, hogy tavaly 14 különböző tanfolyamon 386 könyvtáros vett részt az akkreditált továbbképzések valamelyikén. Csaknem háromszor annyian, mint az előző évben! Igaz, ehhez a megnövekedett érdeklődéshez az is hozzájárult, hogy ebben az évben az EMMI támogatásának köszönhetően ingyen lehetett részt venni jónéhány tanfolyamon. Igény van a tanulásra, csak legyen rá idő és forrás is. Ez utóbbiakban szoktunk hiányt szenvedni... Az EMMI által biztosított tavalyi forrás sokunknak lehetővé tette a tanulást, és várhatóan idén is lesznek szerencsések, akik élhetnek ezzel a lehetőséggel. (További 256 fő határontúli könyvtáros tanult anyanyelvén a kihelyezett tanfolyamokon, több mint kétszer annyian éltek a lehetőséggel, mint az előző évben.)

Mindenképpen érdemes azon elgondolkodni, hogyan lehet költséghatékonyan és rugalmasan minél több könyvtárosnak megadni a lehetőséget, hogy bővítse szakmai ismereteit. Az egyik hatékony eszköz az e-learning alkalmazása, elterjedése lehet. A távoktatás olyan előnyökkel jár, amelyek mindenképpen figyelemreméltóak: alacsony költség, rugalmas feltételek, egyéni tanulási igények érvényesítése. A távolról, utazás nélkül, saját időbeosztás szerint elvégezhető tanfolyamra vélhetően könnyebben beneveznének a kollégák, hiszen nem kell utazási és szállásköltséggel számolni, a munkahelynek is kedvez-

zőbb, mert szinte teljesen kiküszöbölhető a helyettesítési költség, és nem kell távol lenni napokig a családtól sem. Aki tanulni akar, bizonyára szívesen áldoz erre szabadidejéből is, de nem mindegy, hogy mennyit és mikor. Munka mellett tanulni sosem egyszerű, de a távoktatás ebben a tekintetben is könnyebbséget jelenthet: ha elektronikus tananyagból tanulunk, részben magunk választhatjuk meg a tanulás helyét és idejét, hozzáigazíthatjuk egyéb elfoglaltságainkhoz, kevésbé kell alkalmazkodni a kööttségekhez, a meghirdetett, adott időpontban zajló tantermi oktatáshoz képest. Az e-learning alkalmazása sajnos még nem terjedt el igazán, pedig biztosak lehetünk benne, hogy ez a jövő oktatási formája.

Ugyanakkor azt sem árt hozzátenni, hogy ez az oktatási mód a résztvevőktől nagyobb önállóságot, elkötelezettséget kíván. Igaz ez a „blended” (kevert) képzési formára is, amelynek keretében az órák egy része tantermi környezetben, tanári közreműködéssel zajlik, a tananyag másik részét pedig távoktatási formában kell megtanulni, azaz rá kell fordítani az időt a tananyagok elsajátítására, a begyakorlásra. Itt nem egyszerűen arról van szó, hogy el kell olvasni az ajánlott irodalmat, hanem arról, hogy a tananyag egy részét önállóan kell feldolgozni. Ez a tanulási mód nem általános, meg kell szokni, az eredményesség érdekében át kell alakítani a tanulási szokásainkat.

Tavaly 5 új akkreditált továbbképzési programot engedélyezett a Könyvtári Intézet a Könyvtári Akkreditációs Bizottságnál, köztük egy blended képzést az „Elektronikus tananyagfejlesztés és távoktatás könyvtári környezetben” címmel. Útban a távoktatás elterjesztése felé, két korábbi, sikeres kísérlet (Web2-es készségek a mindennapi online információáramlásban, Webes kompetenciák a könyvtáros szakmában) után ez is „kevert” módszert alkalmazó könyvtáros továbbképzés. A képzés tartalmát az egri Eszterházy Károly Egyetem nagy tapasztalattal rendelkező szakemberei alakították ki. A 60 órára tervezett tanfolyam fele távoktatásban zajlik. A négy nap tantermi oktatást mintegy 30 órányi önállóan, saját időbeosztás szerint elsajátítható tananyag egészíti ki. Jó szívvel ajánljuk mindenkinek, aki fogékony a távoktatásra, és rendelkezik a tanfolyami felhívásban is jelzett, elvárt előismerettel, azaz alapvető informatikai jártassággal. Ennél több nem is kell, illetve azért nem árt, ha az emberben van egy kis egészséges érdeklődés és kalandvágy. Az a tanfolyam, ahol nem kap a résztvevő új ismereteket, kevésbé hasznos, viszont az új ismeretekért meg is kell dolgozni. Nyilván lesznek a résztvevők szempontjából ismertebb és kevésbé ismert tananyagrészek: szöveget szerkeszteni talán már nem kell megtanulnunk, de azért kíváncsi lennék, hogy hangszerkesztésben vagy videószerkesztésben hányan vagyunk otthon... Pedig ezekkel az eszközökkel sokkal érdekesebbé lehet tenni a megtanulandó anyagokat. Pont ezért kell elvégezni a tanfolyamot: hogy a médiaszerkesztésben is jártasságot szerezzünk, és mire vége a képzésnek, már fogalmaink legyenek arról, hogy mit is jelent egy multimédiás tananyag szerkesztése, milyen ismereteket igényel, mitől más egy e-learning tananyag, mint a prezentáció diasora, amit leggyakrabban használunk, ha előadást vagy oktatási anyagot készítünk. (Megjegyezzük, hogy a ppt-nek is vannak olyan adottságai, funkciói, amit kevesen ismernek, használnak.) Valószínűleg mások is úgy gondolták, hogy ezek hasznos ismeretek, mert az első meghirdetett tanfolyamon nagyon hamar betelt a létszám, és már a második tanfolyam is elindult.

Az első alkalommal 2018. február 8-án indult a tanfolyam, 2 nap tantermi oktatással, amit a távoktatási anyag önálló feldolgozása követett, majd újabb két nap jelenléti oktatással folytattuk február végén, és további távoktatási anyag várta a résztvevőket.

Az első napon Czeglédi László ismertette a távoktatás hátterét, fogalmait. (Ez a második tanfolyam esetében Racskó Réka feladata lesz.) Egy kis történeti háttér mindig kell, hogy el tudjuk helyezni a gondolkodásunkban a távoktatás fogalmát, megismerjük a kialakulását, eszköztárát. A második nap már lényegesen „munkásabb” volt: gyakorlati tapasztalatokat szerezhettünk a Photoshop használatából, a hang- és videószerkesztésből. Egy feladatsoron kipróbálhattuk, hogy mit tudnak ezek az eszközök, hogyan és mire használhatjuk őket egy tananyag szerkesztése közben. A közös munka során oktatónk, Antal Péter, közérthetően magyarázta el a teendőket. Megtanultuk a képszerkesztés fortélyait, és a hanghullámokon is megpróbáltunk átevezni. Nem is olyan nagy ördögösség a hangfelvételek szerkesztése, csak gyakorolni kell kicsit. Nagyon hasznos, hogy az oktatóanyagokat, a próbálkozáshoz szükséges forrásanyagokat otthonról is elérhetjük. Átismételhetjük a hallottakat, kiegészíthetjük színlelméleti ismeretekkel az órán átvett anyagot, és többször is kipróbálhatjuk: mennyit sikerült megérteni, elsajátítani ezekből az ismeretekből az órai közös munka során. A távoktatási részek egyértelműen kiegészítik az órán hallottakat, jelentős többletismeretet adnak, és lehetővé teszik, hogy otthon akár többször is átolvassuk a tudnivalókat, ha úgy érezzük szükségesnek.

Kvaszingerné Prantner Csilla a webergonómiáról és annak hasznáról beszélt, majd egy kicsit belekóstolhattunk a HTML kódolásba, a konzultációs nap végén pedig mindenki létrehozott – a már megismert webergonómiai alapelvek alapján – egy weboldalt a wordpress.com felületén.

Mire jó és miért hasznos a webergonómia? A webergonómia az internetes oldalak használhatóságával, a felhasználók szokásainak vizsgálatával foglalkozik – a **felhasználói kényelem érdekében**. Célja a látogatók elégedettségének, a weboldal hatékonyságának növelése, valamint a honlapok könnyebb kezelhetősége. A webergonómia azt vizsgálja, hogy mennyire használható egy honlap, mennyire könnyen lehet megtalálni az adott honlapon belül azt, amit a felhasználó keres. Az igazán hatékony weboldal arról ismerhető fel, hogy egy pillanat alatt megragadja a felhasználó figyelmét, ezért minden weboldalnak – a lehetőségekhez mérten – magától értetődőnek, nyilvánvalónak és egyértelműen használhatónak kellene lennie. Ma már minden könyvtárnak van weblapja, kérdés, hogy melyiknek milyen a minősége, mennyire felhasználóbarát, hiszen a felhasználók azok, akik számára a honlapok készülnek. A weboldal kialakítása egyrészt jellemzi, bemutatja az intézményt, másrészt befolyásolja a felhasználót. Egy jól kitalált és megtervezett weblapra – amelyen színvonalas szolgáltatások találhatók – gyakran visszatérnek a felhasználók, és talán ahhoz is kedvet kapnak, hogy az adott könyvtárat személyesen is felkeressék.

Az utolsó konzultációs napon Szabó Bálint előadása két nagy részre tagolódott: először megismerkedhettünk a tanulásmenedzsment rendszerek jellemzőivel, majd a szabványos elektronikus tananyagok készítéséről, annak lépéseiről halhattunk.

A tanulási folyamatokat menedzselő (LMS) rendszerek közül hazánkban a Moodle kap nagyobb figyelmet a többi rendszerhez képest. Az Eszterházy Károly Egyetem Moodle rendszerén keresztül ismerhettük meg a kurzusok létrehozását, a tananyagok feltöltését, és a szerepkörök (tanár/tanuló) szerinti használatot.

Az elektronikus tananyag fogalmát általánosságban nehéz definiálni. Az oktatástechnikában használatos interaktív, digitális tartalmakkal sok helyen találkozunk az óvodai neveléstől a közoktatáson át a felsőfokú oktatásig, sőt azon túlmenően is, mindenféle informális, nem formális képzés kapcsán. Mégis adódnak olyan kapaszkodók, melyek mentén eligazodhatunk az oktatás során használható digitális tartalmak témakörben.

Marincsné Nagy Ildikó

Három program a Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium és Kollégium Könyvtárának életéből¹

Az iskolai könyvtár

A Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium és Kollégium a Jezsuita rend Magyarországi Rendtartományának egyetlen iskolája Magyarországon. Országos beiskolázású nyolcosztályos gimnázium, amelyet 1994-ben alapítottak. Az intézmény 2004-ben négyévfolyamos osztállyal és 2015-ben sportosztállyal bővült. A tanulók száma 765. A tanárok száma 75.

Iskolánk küldetésnyilatkozatában célként a másokért élő teljes ember nevelése áll. Az iskolai könyvtár a teljes ember fejlődéséhez, kibontakozásához könyvtári adottságai és szolgáltatásai révén járul hozzá. Segíti az iskola pedagógiai programjának minél szélesebb körű megvalósítását, a keresztény értékrend kialakítását, a gimnázium és a jezsuita rend megismerését, igényes tanulói környezetet biztosít, támogatja az értékes szórakozást, kapcsolódást és a könyvtárhasználati órán szerzett ismeretek elsajátításával az egész életen át tartó tanulást.

Könyvtárunk alapterülete 254 m², könyvtári állományunk 23 ezer könyvtári egység. Az intézmény megalapításától kezdve rendelkezik iskolai könyvtárral. Az idők folyamán a könyvtár az iskola épületegyüttesének különböző pontjain foglalt helyet. Végleges helyét 2009-ben kapta meg, amikor a központi épület alagsorában került kialakításra, közel a tanárihoz és az igazgatáshoz. Egy légtérben kap helyet az olvasóterem, a szépirodalmi könyvek és az ismeretközlő könyvek egy része, valamint a folyóirattár. Az ismeretközlő könyveink másik része egy raktár jellegű külön részen helyezkedik el. Itt találjuk a médiatárat is. Az olvasótermi részen a diákokat és nevelőket egyénre szabott, önálló tanulásra alkalmas asztalok várják: egyéni helyek 10 fő számára, csoportmunkára 8 főnek. Elkülönítve találjuk a digitális könyvtári részt, ahol 16 számítógép várja a kutatómunkára, egyéni tanulásra, online katalógushasználatra betérő könyvtárhasználókat.

Könyvtárunk életében nagy előrelépést jelentett a 2012-ben elnyert TÁMOP 3.2.4/A-11/1 „Tudásdepó Expressz” pályázat. A pályázat a „Könyvtári ismerettár a Fényiben”,

azaz iskolai könyvtár szolgáltatásai és lehetőségei által a könyvtári hálózatok bemutatása és a kulcskompetenciák fejlesztése az egész életen át tartó tanulás címmel valósult meg. Könyvtárunk 2015-ben elnyerte a könyvtári TIOP-os eszközbeszerzési pályázatot is. A pályázatok lehetővé tették a könyvtári eszközbeszerzést, szolgáltatásbővítést, az újabb könyvtári programok indítását és a könyvtárszakmai továbbképzést. A pályázatok révén laptopok, projektorok, számítógépek, multifunkciós nyomtató, fényképezőgép, CD-lejátszó vitrin került beszerzésre. Szolgáltatásbővítés kapcsán online könyvtárhasználati igényfelmérés, interaktív 3 nyelvű portál kidolgozása valósult meg.²

A programok területén igényes könyvtári nap, olvasókör, fotópályázat és kiállítás, nyári táborok, szövegértést fejlesztő foglalkozások valósultak meg. A továbbképzések az angol szaknyelvi képzésre, a webes kompetenciák elsajátítására, a különböző felhasználói célcsoportok olvasásfejlesztésére, a könyvtári interaktív portálok üzemeltetésére irányultak.

Személyi feltételek tekintetében egy főállású informatikus könyvtáros és egy félállású könyvtárostanár látja el a könyvtári és könyvtárpedagógiai feladatokat. A könyvtárpedagógus a magyar munkacsoport tagja, ezáltal hatékony együttműködés valósul meg a könyvtár és az iskola között a diákok érdekében.

A könyvtárunk nyitvatartása heti 40 órás. Könyvtárhasználati óráinkat a 8 évfolyam alatt folyamatosan, tervezetten valósítjuk meg. A 19 órát három befogadó tárgy keretében szervezzük.

A könyvtárhasználati óraszámok alakulása

évfolyamok	osztályfőnöki	informatika	magyar nyelv és irodalom	összesen
5. évf.	1+1 (közösségi)	-	3+2	7
6. évf.	1	-	-	1
7. évf.	-	3	-	3
8. évf.	-	3	-	3
9. évf.	1	1	-	2
10. évf.	1			1
11. évf.	1			1
12. évf.	-	-	1	1
összesen:	6	7	6	19

Az 5. évfolyamon a januári közösségi hétvégén (szombaton) kerül megtartásra a könyvtárhasználati óra. A magyar nyelv és irodalom óra keretein belül megjelenített +2 óra a II. Rákóczi Ferenc Megyei könyvtárlátogatásra vonatkozik a januári hónap folyamán. Három programunk kerül bemutatásra, amit hagyományteremtő céllal indítottunk el évekkkel ezelőtt és azóta sikeresen kerül megrendezésre.

Fotópályázat

Az iskolai könyvtár 2012-től minden évben fotópályázatot hirdet az iskolai könyvtárak nemzetközi hónapjának szlogenjéhez kapcsolódóan, *Olvasni jó!* címmel. Témák: Az én olvasási kuckóm; Ahogyan én szeretek olvasni; Kedvenc könyvem, könyveim és én.

A fotópályázat célja olyan alkotások létrehozása, amelyek az olvasás élményéről szólnak, az olvasó embert, az olvasás pillanatait, az olvasás által okozott örömet, a könyvek szeretetét, a könyvtár hangulatát vagy bármilyen más, a könyvekkel, az olvasással kapcsolatos érzést rögzítenek, mutatnak meg a fotográfia eszközeivel.

A beérkezett művek főleg 11. és 12. évfolyamos diákoktól érkeznek, akik az iskolai fotószerkesztők tagjai, de fiatalabb diákok is küldenek be alkotásokat. A pályázat szakmai értékelője a fotószerkesztők vezetője. Jutalmazás, hogy a pályamunkákat előhívjuk és kiállításra kerülnek a könyvtár előterében, valamint könyvjelző és könyvjutalom is mindig jut a diákoknak. A képek a következő fotópályázatig a folyosót díszítik. A pályamunkák a könyvtári honlapon megtekinthetők.³

Az iskola könyvtárosai is részt vesznek a pályázaton – versenyen kívül –, ők az iskolai könyvtárban olvasó tanárokat fotózzák, a fotók pedig plakát formájában a könyvtári teret díszítik.

A könyvtár ezen programjával lehetőséget teremt a fotózás iránt érdeklődő diákoknak, és örömet szerez a képeket befogadó diákoknak. Mindezekon keresztül pedig népszerűsíti az olvasás élményét. A program sikerét mutatja, hogy annak megszervezéséért az iskolai könyvtár igazgatói dicséretben részesült.

Olvassunk együtt! Irodalmi és könyvtárhasználati vetélkedő

Szintén 2012 óta minden évben megszervezzük *Olvassunk együtt!* című vetélkedőket. Az egész iskolát megmozgató kétfordulós vetélkedő több előzetes megbeszélés és egyeztetés eredményeként valósul meg. Három korcsoportnak négyfős csapatversenyt hirdetünk. A munkában a tanári kar magyar munkacsoportjának tagjai és a könyvtárosok közösen dolgoznak. A szerzőket és műveiket szakmai egyeztetés alapján választjuk ki (Gárdonyi Géza 5-6.évfolyam, Tamási Áron 7-8. évfolyam és Móricz Zsigmond 9-11. évfolyam).

A választott művek az iskolai könyvtár olvasótermében egy elkülönített polcon kerülnek elhelyezésre, hogy ezzel is felhívjuk a figyelmet. Az első forduló három kategóriájának feladatlapjait a könyvtárostánár állítja össze. Az első forduló feladatlapjait az adott művekkel kapcsolatban könyvtárhasználati ismeretek felhasználásával lehet kitölteni. A feladatlapokat az iskolai könyvtár honlapjáról lehet letölteni és kitöltve a könyvtár e-mail címére visszaküldeni. A második forduló műveltségi vetélkedő, amelyet a magyartanárok állítanak össze a művek alapján és ők is bonyolítják le. A második fordulóba az első forduló legügyesebb csapatai jutnak be.

Az első évben a vetélkedőn 22 csapat indult az iskolából. A korosztályonkénti nyertes csapatok budapesti jutalomkiránduláson vesznek részt. A nyeremény a könyvtári hálózat valamelyik könyvtárába való látogatás, múzeumlátogatással egybekötve. Az első évben a kiszemelt Petőfi Irodalmi Múzeum megtekintése által kaptunk utazási kedvezményt. Itt a PIM könyvtárával mint szakkönyvtárral ismerkedtek a diákok, ahol interaktív foglalkozáson vettek részt.

A diákok érdeklődését figyelembe véve természetesen a jezsuiták „törzshelyének” meglátogatása, szellemi fellegvárába való betekintés volt a cél a Párbeszéd Háza megismerésekor. Bikfalvi Géza könyvtáros fogadott bennünket, bemutatta a könyvtárat és mesélt a budapesti jezsuita könyvtári állományról, a lehetőségekről és a könyvtári szol-

gáltatásokról. A Loyola Cafében ebédeltünk, ahol esténként színes könyves és kulturális programok várják a látogatókat.

A vetélkedő jó lehetőség a közös olvasásra, az együttgondolkodásra. E program az alsóbb évfolyamokon arat sikert, de az irodalom iránt elkötelezett és szívesen olvasó felsőbb éves diákok is élvezik a megmérettetést. Nagy motiváció a budapesti jutalomkirándulás, ahol a könyvtári hálózat újabb könyvtáraival ismerkedhetnek meg az utazó diákok.

A sikeres programon felbuzdulva a következő tanévben a vetélkedőt már nem a tananyagban is szereplő művek köré szerveztük, hanem a következőkre: J.R.R Tolkien: *A Gyűrű szövetsége*, *A hobbit*; Balázs Ágnes: *A hóba rajzolt szív*. Ebben a programban 5-8. évfolyamosok vettek részt. Hasonló sikerrel járt a program megszervezése, lebonyolítása, mint az előző években. Jutalomként 14 diákkal utazhattunk Budapestre a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár meglátogatására, ahol a csillagok világában merültünk el egy könyvtárhasználati foglalkozás keretében.

A népmese napja

Szeptember 30. Benedek Elek születésnapja, a népmese napja Magyarországon. Iskolánkban minden diák csatlakozhat a népmese napjához, aki kitölti a népmese napi totót a könyvtárban. Minden kitöltő jutalma egy szem cukor az eredménytől függetlenül. Az az osztály, amelyikből a legtöbben kitöltötték a totót, október folyamán – az iskolai könyvtárak nemzetközi hónapjában – az iskolai könyvtárban egy teázással egybekötött rendhagyó könyvtárhasználati órán vehet részt. A legelkesebb korosztályok az alsóbb évfolyamok, de a nagyobbakat is vonzza a lehetőség.

Jegyzetek

1. Marincsákné Nagy Ildikó előadása az MKE Miskolcon, 2017-ben megrendezett 49. vándorgyűlése KTE-szekciójában hangzott el.
2. <http://konyvtar.jezsu.hu/>
3. <http://konyvtarportal.jezsu.hu/node/193>

Iskolai könyvtárlátogatás az MKE 49. vándorgyűlésén a Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium könyvtárában

Hok Csabáné

A titok a dobozban van...¹

A Tiszaújvárosi Széchenyi István Általános Iskola dolgozója vagyok 25 éve, 20 éve pedig könyvtárosa, majd könyvtárostanára. A 20 év tapasztalata azt mutatja, hogy amíg korábban a gyerekek 90%-a kezdeményezésre, programokra, lehetőségekre volt kapható, napjainkban ez fordított arányúvá vált, és 10%-a lelkesedik a kínált programok, lehetőségek iránt. Ez egy sokoldalú változás, benne van a túlkínálat, amely a gyerekeket ingerként éri, másrészt a „szürkévé” válás, az érdektelenség és az infokommunikációs eszközök kínálta lehetőség is.

A könyvtári órák – a könyvtárak tudása

A könyvtári óráimat 1-8. évfolyamon tartom, törekszem arra, hogy játékosak legyenek. Pl. nagyon szeretik a gyerekek, ha „nyomozás”, társukon segítség a feladat, esetleg másik bolygóról érkezett számára kell ismereteket átadni, vagyis főleg segítség keretébe foglalom a könyvtári órákat. Általában lapot, feladatlapot töltünk ki, melyen – a könyvtári ismereteket tartalmazó tankönyvek hiánya miatt – írjuk az ismereteket, keresünk, játszunk, és általában önálló munkaként házi feladatot is kapnak a tanulók. Az elkészült házi feladatot értékelésével együtt mindig beszkennelem saját magam számára, megkapja a pedagógus és a javított példányt a diák is, a tanulás lehetőségét megkapva.

A könyvtári órákon egy sajátos eszközt alkalmazok, mivel iskolámban könyvtárostánárnaként nem adhatok érdemjegyet, egy értékelő eszközt, az ún. „fityfrittyet” találtam ki mint a könyvtári órán helyesen, kreatívan, ötletesen megoldott feladatok értékelő eszközét. Ezt a gyerekek elsős korukban ismerik meg, de az életkori sajátosságok miatt is kritikusabb felsős diákoknál is bevált. Maga a fityfritty egy teljesen egyszerű eszköz, egy gémkapocs, melyet a versekben a madarak megnevezésére, a nyelvészeti lexikonok szerint nem használatos ikerszóként jellemeznek, illetve a székely-magyar szótár szerint vékony, törekeny lány megnevezésére szolgáló kifejezés. A fityfrittyet gyűjtik a diákok a könyvtári órán, és a tanóra végén összegezzük, feljegyezzük, a pedagógus a tanulmányi munka értékelésénél figyelembe veszi. De az órákat gyakran – mivel azt tapasztaljuk, hogy a gyerekek hosszan tartó figyelme egyre rövidebb – játékokkal, verseléssel, énekléssel is próbálom

élményszerűbbé tenni, vagy egy-egy dokumentum keresése mellé még valami tárgyat is eldugok, amit izgalmas játékként fognak fel a gyerekek.

Az alsó tagozatos könyvtári órák nagyon hangulatosak, állandóan töröm a fejem, hogyan tehetném élményekben gazdaggá, „könnyen fogyaszthatóvá” a tanulást. A felsőbb évfolyamosok az internet mindenhatóságában hisznek, nehéz velük elhitetni, hogy a könyvtári feltáró eszközök sokkal hitelesebbek. Ilyenkor kell nekünk, könyvtárostanároknak megcsillogtatnunk tudásunkat, elkápráztatni a gyerekeket. Ekkor kerül sor a MATARKA, a MEK, az EPA megismertetésére, az OSZK Libinfo szolgáltatásának, az ODR szolgáltatás lehetőségeinek, a könyvtártípusok szolgáltatási kínálatának, az adatbázisok célirányos használatának, az egyszerű és összetett keresés funkcióinak bemutatására. Ilyenkor meg kell tudni mutatni a gyerekeknek, hogy sok érték van a könyvtárak állományfeltáró eszközeiben. Ebben a tanévben például volt egy nagyon érdeklődő tanuló, akit a fekete lyuk témája érdekelt. A könyvtári keresések által kapott találati halmazt megismerttettem nemcsak vele, hanem társaival is, felülírva a Google mindenhatóságát, és bizonyítva a könyvtárosok keresési tudásának, szakértelmének sokszínűségét.

Kulcsszavaim a tanulás támogatására, segítésére, az egész életen át tartó tanulással, esélyegyenlőséggel kapcsolatban:

- a bizalom megszerzése,
- a gyerekek meghallgatása,
- az érdeklődés felkeltése,
- a személyiség egyéni igényeinek kielégítése,
- az információ közvetítése,
- segítség bárhol, bármiben, bármikor.

Nyugtár

A könyvtárnak a modern korban mindig is volt szociális funkciója. Napjainkra egy új fogalmat/megnevezést találtam ki arra reagálva, hogy a gyerekek felgyorsult életében kell egy biztos nyugodt pont, mert azért még sok gyerek van, akinek „hagyományos értékként” nyugalomra, kiegyensúlyozottságra is szüksége van. Nos, ez a hely a nyugtár, melyet a gyerekek szavaival élve „nyugtárnak” is nevezhetnénk napjainkban.

Olvásásnépszerűsítés az iskolai könyvtárban

Az iskola humán munkaközösségének tagjaként évi állandó önként vállalt feladatom a magyar népmese napjáról, az iskolai könyvtárak világnapjáról/világhónapjáról, a magyar kultúra napjáról, a nemzetközi könyvajándék napról, a magyar költészet napjáról történő megemlékezés. Ötletesen, változatosan próbálok ezekről megemlékezni, élményszerűvé tenni.

Nagyon jó a kapcsolat a helyi Hamvas Béla Városi Könyvtárral, a változatosság kedvéért állományukból könyvtárunkban meg nem lévő könyvek letéti kölcsönzésével segítettek, de a legtöbb résztvevővel veszünk részt olvasást népszerűsítő pályázataikon, rajzpályázatokon is.

Az olvasást népszerűsítő tevékenységre több alkalmat megragadok, kezdeményezek, de tapasztalatom szerint nagyobb motiváló hatása van a külső lehetőségeknek. Így például a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár *Olvások királya/királynője* versenyen

rendszeresen részt veszünk, a kezdeti 30 főből kb. 10 vállalja a többségében szövegértésen, kreatív rajzoláson alapuló feladatmegoldásokat.

Gyakran használatos napjainkban a feszegetem a határaitam, keresem a lehetőségeimet kifejezés. Ez pozitívan is értelmezhető, erre pedig a legalkalmasabbnak a gyerekek érdeklődéséhez igazított pályázatokat látom. Ezek örömet okoznak nekik, és lehetőséget biztosítanak tehetségük kibontakoztatására. Számtalan pályázaton vettek részt tanulóink kezdeményezésemre, egyik legkedvesebb, amikor a Móra Kiadó monológ író pályázatára egy tanítványom felkérésére segítettem munkáját. Úgy mondhatom, hogy ő fogta a kezemet és én írtam a szót. Közös munkánk eredményeként rangos díjátadón, a Thália Színházban vettünk részt.

Egyéb közösségi tevékenységként egyik legemlékezetesebb számomra, amikor iskolánk fennállásának 35. évfordulója alkalmából – régóta dédelgetett álmom volt – egy dél-előttt iskolánk névadója, Széchenyi István korának megismertetésére szántam. Ez egy komplex, a kort művelődéstörténeti szempontból bemutató, a reformkort idéző délelőtt volt. A Miskolci Nemzeti Színháztól kölcsönzött jelmezben és koreográfiával léptek fel a gyerekek, miközben a kor sajtójáról, öltözködéséről, irodalmáról, szokásairól, zenéjéről, művelődéstörténetéről esett szó. A legkedvesebb élményem az volt, hogy a számítógépem a rendezvény alatt be volt kapcsolva – a gyerekek ott öltöztek – és a rendezvény után begéptelték: KÖSZÖNJÜK!

Nem könnyű ma a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Versenyre jelentkező gyerekeket találni, bár a verseny a tehetségfejlesztést szolgálja, mégis sokkal kevesebb eszközünk van a tanulók megnyerésére, esetleges „jutalmazására”. Mindezek ellenére sikerült a tanulókat a helyi könyvtárhasználati verseny után a megyei jelentkezésre is meggyőzőnm, így az elmúlt két évben a megyei Pedagógiai Oktatási Központ megyei 1-3. helyezetteknek szóló díjátadó ünnepségén is részt vettünk.

A mérleg nyelve

Két történetet szeretnék megosztani a címre utaló kifejezéssel kapcsolatban.

Az egyik öt éve történt, amikor az iskolakezdés során felfigyeltem egy új, ötödikes tanulóra, aki gyakran megállt iskolánk névadójának szobra előtt, mely az aulában található. Bár a tébolyult Széchenyi szobra látható, a folyamatos jelenlét nagyon feltűnő volt. Óvatosan, de megpróbáltam közelíteni hozzá, hogy hogyan érzi magát az új iskolában, és valahogy előhozakodtam azzal, hogy miért nézi olyan sokat a szobrot. Nos, kiderült, hogy Jézusnak képzelte a szobrot. Mint ahogyan *A kis herceg*ben lassan óvatosan történik a szelídítés, én is óvatos voltam. Kiderült, hogy egy dél-borsodi kis faluból került a városba, ahol szinte minden mindegy volt, példaképe a munkanélküli apuka és a 16 éves, magántanuló unokatestvér volt. Két testvérevel egy franciaágyban aludtak, ötödikesként a *Thomas, a gőzmozdony* című könyvtől tartalmasabb olvasnivaló nem került a kezébe. Szociális funkciója van a könyvtárnak az egyéni felzárkóztatás terén is. Így kiemelten foglalkoztam vele, nem „nyomulva”, de hatékonyan, a tanuló lemaradását tekintve. Olvasásnépszerűsítő programokba is bevontam, például a városi könyvtár egyik pályázatába. Amikor elmentünk az eredményhirdetésre, látszott rajta, még nem járt nagyobb könyvtárban. Sikerült könyvet, más pályázat során újabb könyveket nyernie. Gondoltam, legalább korosztályának megfelelő könyvet olvas Nógrádi Gábor könyve által. Aztán telt-múlt az idő, nagyon kamasz lett, a megkülönböztetett figyelem ellenére nem

sikerült családi, szociális környezetéből kitörnie. Cselekedetei miatt édesanyja visszaadta az apukának gyermekét, aki a „negatív hozzáadott értéket” választotta, a silány, szellemi felemelkedést nem szolgáló lehetőséget, és valószínűsíthetően az ingerszegény környezetből nem fog tudni kiemelkedni. Az esélyt, a lehetőséget, a “kiugrás” reményét tartam fel előtte, küzdöttem a magam eszközeivel, hogy kikerülhessen a gödörből. Bármelyik tanulóval valószínűleg megteszem ugyanezeket, de úgy érzem, az átlagnál közelebb kerültünk egymáshoz, ahogyan szépen, óvatosan, de a bizalmába fogadott. Ezért szoktam egyéni segítséggel támogatni a hasonló helyzetbe került tanulókat, akiknek a tanulás által van esélye arra, hogy az élettől lehetőséget kapjon, a tudás, akár egy szakmában jól megfelelés változást hozhat életminőségükben.

A másik történet inspirálta az előadás címét. Tizenkét éve történt, amikor még az iskolai könyvtárakban nem terjedt el a számítógép, az internet. Egy 4. évfolyamot végzett fiú nem napközibe vagy tanszobára járt 5-6. évfolyamon, hanem minden délután a könyvtárban töltötte szabadidejét. Rendkívül értelmes, érdeklődő fiúcska volt, mindennap vártam, vajon mi lesz a mai kérdése, mellyel a szürkeállományomat és a könyvtár állományát felhasználva erősíthetem érdeklődését, kielégíthetem tudásigényét. Számtalan kérdéssel keresett fel, és boldog voltam, amikor a természettudományos kérdéseire választ tudtam adni. Aztán elkerült hatosztályos gimnáziumba, de történt előtte valami... A gimnáziumban hamar kiderült kiemelkedő érdeklődése, és egyértelműsödött a kémia iránti elkötelezettsége. Tőle egy évfolyammal idősebbek tanulmányi versenyét országosan megnyerte, de már 11-12. évfolyamon olyan szinten tanult kémia professzorok segítségével, hogy magántanulóvá vált. Közben érkeztek a szebbnél szebb eredmények, sőt kémiából a diák tanulmányi olimpián, világversenyen egyéniben és csapatban 2. helyezett lett. Majd angolul tett matematika, fizika, kémia tantárgyból érettségit és felvételt nyert, de már el is végezte a Cambridgei Egyetem természettudományos fakultását... Nos, ettől a fiútól kaptam a 6. évfolyamos iskolából távozásakor egy dobozt. Gondolom, erre senki sem kötelezte, hogy nekem készítse vagy adja, de kaptam. Talán azért, mert a napról napra érkező kérdéseire kitartóan igyekeztem válaszokat keresni. Nem tudom. Azt viszont igen, hogy én nem változtam. A hozzám forduló tanulókkal kapcsolatban – mindegy, hogy a kevésbé pozitív kicsengésű első történet alanya, vagy a cambridgei végzettségű diák az –, a bennem lévő pozitívitás és a tudás támogatása töretlen. A doboz, melyet kaptam, a 12 év alatt más fogalmat is takarhat. Legyen az számítógép, okos telefon, tablet vagy bármi más. Számomra a doboz egy ajándék volt. Talán a köszönetet tartalmazta. Azt szoktam erre az esetre mondani, hogy ha csak egy morzsája is vagyok a fiú lehetséges „tehetségtortájának”, én arra nagyon büszke vagyok.

A tudásfejlesztés eszközei az utóbbi években valóban hatalmas változáson mentek keresztül. Mi, könyvtárosok azonban nem változtunk, a tudás támogatásának lehetősége, a mindenhol és mindenkor segítség lehetősége bennünk van. A könyvtárosi munkát csak szolgálattal és alázattal lehet végezni. Én így próbálok!

Megjegyzés

- 1 Hok Csabáné előadása az MKE Miskolcon, 2017-ben megrendezett 49. vándorgyűlése KTE-szekciójában hangzott el.

Egyetemisták olvasási és könyvtárhasználati szokásai a Pécsi Tudományegyetemen¹

Vizsgálatomban a Pécsi Tudományegyetem hallgatóinak az olvasáshoz való viszonyát, olvasói ízlését, olvasmányválasztási szempontjait és könyvtárhasználati szokásait mértem fel egy saját szerkesztésű olvasási és könyvtárhasználati szokásokat mérő kérdőív segítségével. Felmérésem célja, hogy kirajzolódjon, milyenek az egyetemi hallgatók olvasási szokásai, milyen az olvasói ízlésük, hogyan jutnak könyvekhez, folyóiratokhoz, vagy aktív könyvtárhasználók-e.

Egyetemi/ főiskolai hallgatókra vonatkozó olvasásszociológiai felmérések

1996-ban Nagy Attila kérdőíves interjúkkal mérte fel a főiskolai és egyetemi hallgatók olvasáskultúráját, könyvtárhasználati szokásait nyolc felsőoktatási intézményben.² A kapott eredményeket további két vizsgálattal vetették össze: az MTA Szociológiai Intézete által készített kutatásának a mintájából kiemelték az egyetemi és főiskolai hallgatók eredményeit, valamint 1997-ben az Országos Széchényi Könyvtár olvasóinak válaszaival vetették össze. A vizsgálat három fő témaköre a könyvtárhasználat, az olvasói ízlés és az értékrend.³

Kóródi Márta és Herczegh Judit három felsőoktatási intézményben⁴ végzett kutatást, főleg az olvasási és könyvtárhasználati szokások nemenkénti különbségeit vizsgálták. Tanulmányukból kiderül, hogy a férfi hallgatók 40 százaléka még havi gyakorisággal sem jár könyvtárba. A nők viszont majdnem egyharmada havonta legalább egyszer látogatja a könyvtárat, 40 százaléuk ezt heti rendszerességgel teszi. A kutatás eredményei szerint a szépirodalom olvasása jellemzően női tevékenység, a lányok gyakrabban olvasnak, mint a fiúk. Viszont az interneten keresztül hozzáférhető sajtótermékeket a férfiak olvassák nagyobb számban.⁵

Gereben Ferenc 2007-es cikkében arról ír, hogy a felsőoktatásban tanulók körében a XIX. századi és a kora XX. századi klasszikus szerzők műveinek olvasása jelentősen visszaszorult. Hogy miért nem kedvelik ezeknek a szerzőknek az alkotásait, úgy válaszoltak, hogy ezek a művek nehezen bontakoznak ki, hosszúak és unalmasak. Manapság, ha

nem éri őket valamilyen inger, hamar elunják magukat. Minden generáció mást preferál, változnak az idők és velük együtt változnak a bestsellerek is.⁶

Péterfi Rita 2010-ben végzett felmérést a fiatalok olvasási és könyvvásárlási szokásairól.⁷ A vizsgált korosztály tagjai 20-30 év közöttiek voltak, de mivel az utóbbi években egyre többen kerültek be a felsőoktatásba, így a kitöltők főleg egyetemisták voltak, vagy friss diplomások. A vizsgált fiatalok között sokkal nagyobb számban találtak könyvolvasókat, mint a 2005-ös teljes felnőtt népességet vizsgáló kutatás során. A kitöltők kamasz éveinek meghatározó olvasásélménye a Harry Potter volt, így nem véletlen, hogy a kutatás a *Harry Potter-nemzedék és a könyvek* címet kapta. Ennek a legemlékezetesebb olvasmányaik említésekor is hangot adtak, valamint a sorozat írója, J. K. Rowling áll a legkedvesebb szerzők listáján. Kedvelt szerzők voltak még: Jókai Mór, Paulo Coelho, Kosztolányi Dezső, vagy Gabriel García Márquez. Legemlékezetesebb olvasmányaiknak tartották jellemzően a kötelező vagy az ajánlott olvasmányokat. Lapolvasási szokásaikat tekintve megállapítható, hogy a többség olvas különféle lapokat, jobban szeretik a hagyományos, papíralapú formátumot, de inkább a sajtótermékek online változatát olvassák. A kérdezettek nagy számban voltak könyvvásárlók, akik látogatják a különböző könyves rendezvényeket, olyanokat, mint az Ünnepi Könyvhét és a Könyvfesztivál.

Egy 2013-as, szintén két felsőoktatási intézményben⁸ végzett kutatás az olvasás és információszerezés területén végbemenő változásokat vizsgálta. A kutatásból kiderült, hogy a televízióból szerzett információk jelentik a legfontosabb forrást, kisebb mértékben a személyes kapcsolatok útján történő informálódás és az internetről szerzett tudás, még kisebb mértékben a nyomtatott sajtó, az újságok olvasása. A könyvolvasásra vonatkozóan az derült ki, hogy a hallgatók negyede csupán havonta egy-két alkalommal olvas, míg közel negyedük ennél is ritkábban. Az internetet ezzel szemben majdnem mindannyian napi szinten használják. Olvasási élményeikre vonatkozóan a hallgatók többsége megemlítette valamelyik kötelező olvasmányát. Jelentősen negatívan vagy semlegesem emlékeztek vissza ezekre a művekre.⁹

A Pécsi Tudományegyetemen az információszerezés és -felhasználás témakörében már korábban is végeztek kutatást. Több karról több mint 650 hallgató töltött ki kérdőívet. A kutatás eredményei szerint a hallgatók elsődlegesen az internetről szerzik a napi életvitelhez szükséges információkat. A tanulmányaikhoz szükséges szakmai információk felét szintén innen szerzik be. Egyértelműen az internetet tartják a leggyorsabb és a legolcsóbb információforrásnak. A Pécsi Tudományegyetem hallgatóinak 83%-a általános keresőoldalon (az esetek döntő többségében a Google-on) kezdi a keresést, ha kíváncsi valamire. Kereséskor a hallgatók több mint felére nem jellemző, hogy alkalmazna bármilyen szűkítési lehetőséget, beépített korlátot. A megkérdezettek 37%-a megelégszik az általános keresők által generált első tíz találattal, nem nézi tovább a találati listát. A többség egyáltalán nem ismeri az általa tanult tudományterület szakirodalmi adatbázisait.¹⁰

A kutatás mintavételi köre, helyszíne és módszere

Kutatásom mintavételének köre a Pécsi Tudományegyetem hallgatóiból áll. A kitöltésekre 2018. február 19. és 28. között került sor. A kitöltés internetes felületen történt, a „Google Űrlapok” segítségével. A kérdőívek különböző egyetemi és kollégiumi internetes zárt csoportokban kerültek megosztásra. A válaszadás önkéntes és anonim volt.

A harminchárom kérdést tartalmazó kérdőívet hét kisebb részre osztottam. Az első részben kérdeztem a kitöltő nemét, életkorát, lakhelyét és szakját. A második részben a

kitöltő olvasására vonatkozó kérdések kaptak helyet. A harmadik az olvasói ízlésről szólt. Ezután a könyvvásárlási szokásokra kérdeztem rá. Az ötödik szakasz a sajtótermékekre vonatkozott, majd a könyvtárhasználati szokásaikról kellett nyilatkozniuk. Az utolsó részbe az egyéb könyves elfoglaltságokkal összefüggő kérdések kerültek, mint a könyves közösségi oldalak, könyves blogok és könyves rendezvények.

A kérdőívet Péterfi Rita 2010-es¹¹ és Tóth Máté 2017-es kérdéssorából¹² állítottam össze, amelyek a már jól bevált Gereben Ferenc-féle 1985-ös kérdőívre¹³ alapoznak. Az elmúlt években készített kérdőívek nagyját már nem lehet teljes egészében használni. A technika fejlődése, az internet, az információéhség teljesen átalakítja az olvasási attitűdöket és szokásokat. Így a kérdőívet kiegészítettem saját kérdésekkel is.

Összesen 102 hallgató töltötte ki a kérdőívet, közülük 74 nő (72,5%) és 28 férfi (27,5%). A nők nagyobb hajlandóságot mutattak a kérdőív kitöltésére, ami talán annak tudható be, hogy a nők valamivel többet olvasnak, mint a férfiak.¹⁴

A mintába kerültek életkora 19-32 éves korig terjed. Jól látható, hogy a legtöbb válasz a 19-23 év közöttiektől érkezett. A 19-32 évesek az Y- és a Z-generáció képviselői. A két generáció együtt jelenti a digitális bennszülötteket, akiknek a számára fontos az élethosszig tartó tanulás és a továbbtanulás. Igényük szerint az információhoz való hozzáférés gyorsaságának felgyorsultnak vagy azonnalinak kell lennie, nagyon fontos számukra a naprakészség. Az Y-generáció kritikai szemlélete átlagosnak mondható, míg a Z-generációé fejletlen. Jellemző rájuk az aktív olvasás, az e-book használata, és a lineáris olvasás helyett a hipertext. Az Y-generáció csökkenő arányban olvas szépirodalmat, viszont szakirodalmat magas százalékban olvas. A Z-generációnál a szépirodalom olvasás eltűnőben van, de szakirodalmat többé-kevésbé olvasnak. A digitális médiát kommunikációs, tanulási és szórakozási színtérként használják.¹⁵

A kérdezettek lakóhely szerinti megoszlása: 10 fő él a fővárosban, a megkérdezettek majdnem fele (48 fő) megyeszékhelyen él (Pécs, Kaposvár, Zalaegerszeg, Győr, Kecskemét, Szeged, Szekszárd, Szombathely, Veszprém), 27 fő városokból került ki (pl. Bóly, Bonyhád, Harkány, Kozármisleny, Mohács), 17-en községekből származnak (pl. Látrány, Páty, Zákány).

A PTE-nek majdnem mind a tíz karáról sikerült kitöltőket találni, végül nyolcra¹⁶ érkezett válasz. A legtöbb kitöltő az Egészségtudományi Karról került ki: 27-en, olyan szakokról, mint gyógytornász, ápoló, dietetikus, orvosi diagnosztikai analitikus, sport- és rekreációs szervezés. A Bölcsészettudományi Karról 23 kitöltő volt: osztatlan tanári, osztatlan tanári-könyvtár, szabad bölcsész, pszichológia, szociális munkás, anglisztika, germanisztika és szociológia szakról. A Közgazdaságtudományi Karról szintén 23 kitöltő gyűlt össze: a gazdálkodási és menedzsment, kereskedelem és marketing, turizmus-vennégeltetés, pénzügy és számvitel szakról. A Műszaki és Informatikai Karról tizenegyen töltötték ki a kérdőívet, főleg építészmérnökök és mérnökinformatikusok. A Kultúrátudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karról a kitöltők informatikus könyvtárosok és andragógusok voltak. Az Általános Orvostudományi Karról öt általános orvos töltötte ki a kérdőívet, míg az Állam- és Jogtudományi karról két jogász, a Természettudományi Karról egy földtudományi hallgató és egy gazdaságinformatikus hallgató.

Könyvolvasási szokások

A tankönyveken kívül vagy a tanulás mellett 92-en találnak időt arra, hogy olvassanak (90,2%), 10 hallgató pedig nem vesz a kezébe könyvet nem tanulási szándékkal (9,8%).

Hat nő és négy férfi válaszolt nemmel. Ez női kitöltőimnek 8 százalékát, a férfinak 14 százalékát jelenti. Továbbá megnéztem mely szakokon tanulók válaszoltak nemmel: a BTK-ról, ETK-ról és a KTK-ról is hárman-hárman és a TTK-ról egy hallgató.

Milyen gyakorisággal olvasnak? Az egész mintát nézve a többség negyedévenként olvas el legalább egy könyvet (36,3%). Havonta átlagosan legalább egy könyvet olvasnak el 23-an (22,5%). Egy hónapban két vagy több könyvet pedig 16-an (15,7%). Kevesebbet mint évente, vagy évente olvas el legalább egy könyvet 13-13 hallgató. Eléggé eloszlanak az arányok, de kevesebben vannak azok, akik egy évben egy könyvet, vagy annál kevesebbet olvasnak, tehát elmondható, hogy a hallgatóknak nagyobb része rendszeresen olvas.

Lakóhely szerint vizsgálva, a korábbi kutatások szerint a magasabb lélekszámú települések felé haladva növekszik a rendszeres olvasók száma.¹⁷ Az én mintámban arányosan oszlik el az olvasók és a nem olvasók száma a településtípusok szerint. Tehát a lakhely nem befolyásolja az olvasás intenzitását.

Karonként is megvizsgáltam az olvasás gyakoriságát. Azokat a karokat vettem számításba, amelyekről jelentősen több kitöltő került ki.

Ha a negyedévenként, havonta való olvasást, és az egy hónapban egy vagy több könyv elolvasást vesszük a leggyakoribb olvasásnak, akkor elmondható, hogy 21 kitöltővel, az ETK-n olvasnak a legtöbbit. Ezután a BTK 18, majd a KTK következik 15 kitöltővel. Ha a negyedévenkénti olvasást nem vesszük figyelembe, akkor az ETK mellett a KTK-nak is ugyanennyi olvasója van, vagyis 10-10 kitöltő. Meglepő, hogy a bölcsészek csupán nyolcan vannak, akik rendszeresen olvasnak.

Utoljára olvasott könyv

Kíváncsi voltam arra, hogy a tavaszi szemeszter kezdetével milyen könyveket vesznek a kezükbe a hallgatók. Ez az az időszak, amikor a vizsgák után egy kicsit fellélegezhetnek, kibújhatnak a szakkönyvek mögül, viszont az újabb tárgyak újabb ajánlott olvasmányokat vonzanak maguk után. Így jött a kérdés: *Melyik az a könyv, amelyet (amelyeket) jelenleg olvasol, (vagy, ha most nem olvasol) melyiket olvastad legutóbb?*

Az Állam- és Jogtudományi Karról a két kitöltő Dan Brown *Eredet* és Jodi Picoult *Sorsfordítók* című műveit említette.

A Természettudományi Karról a két kitöltő M. R. Carey *Kiéhezettek* és Cixin Liu *A háromtest-probléma* könyvét olvasta utoljára.

Az Általános Orvostudományi Karról Dan Brown *Eredet*, Szummer Csaba *LSD és más „csodaszerek”*, Murakami Haruki *Miről beszéltek, amikor a futásról beszéltek?* és Julian Bellows *Belgravia* című műveit, valamint Csehov válogatott elbeszéléseit említették.

A Bölcsészettudományi Karon hárman George R. R. Martin *Tűz és jég dala* című regényciklusának egy kötetét olvasták. Csupán két klasszikus mű került elő: Antoine de Saint-Exupérytől *A kis herceg* és Dante Alighieritől az *Isteni színjáték*. Főleg kortárs irodalmat olvastak legutóbb, például Kondor Vilmos: *Budapest novemberben*, Margaret Atwood: *Boszorkánymagzat*, Szabó Magda: *Tündér Lala*. Szakirodalmat csak a történelemtanár szakosok írtak: Nemeskürty István: *Mi, magyarok – történelmünk ezerszáz éve* és Menyhárt Lajos: *Az orosz társadalmi-politikai gondolkodás a századfordulón 1895–1906*. Érdekes, hogy a bölcsészek kevés szépirodalmat említettek.

Két-két hallgató említette E. L. James és J. K. Rowling nevét az Egészségtudományi Karról. Igen nagy számban olvasnak klasszikus és kortárs irodalmat is. Ismét előkerült Antoine de Saint-Exupéry *A kis herceg* című műve, további klasszikusok voltak

még: Charlotte Brontë: *Jane Eyre*, Jókai Mór *Erdély aranykora*, Michael Ende: *Végtelen történet*, Szabó Magda: *Az ajtó*. Kortárs szórakoztató irodalomból: Dan Brown *Eredet*, Jonas Jonasson: *A százéves ember, aki kimászott az ablakon és eltűnt*, Lauren Graham: *Egy nap talán*, Leiner Laura: *Ég veled*, Renáta W. Müller: *TestVÉR*.

A Közgazdaságtudományi Kar hallgatói körében a legtöbbször előfordult író: E. L. James, George R. R. Martin és Ken Follett, mindhárom szerző kétszer került említésre. Két klasszikus magyar szerzőtől is olvastak: Arany János: *Buda halála* és *Bolond Istók*, Örkény István: *Egyperces novellák*.

A KPVK-sok körében fele-fele arányban olvastak klasszikus és kortárs szép- és szórakoztató irodalmat. Az említett klasszikusok: Szerb Antal: *Utas és boldvilág*, Jane Austen: *Tartózkodó érzelem*, valamint Émile Ajar: *Salamon király szorong*. Kortárs művek: John Cure: *Hontalan lelkek*, Jesse Andrew: *Én, Earl és a csaj, aki meg fog halni*, Leiner Laura: *Bexi* sorozata, és a mostanában felkapott romantikus mű, André Acimantól a *Szólíts a neveden*.

A Műszaki és Informatika Karon két hallgató is Dan Browntól olvasott utoljára könyvet (a friss megjelenésű *Eredet* és egy korábbi mű, a *Digitális erő*). E kar hallgatói olyan műveket említettek, amelyek a fiúsabb kategóriába sorolhatóak, mint például Isaac Asimov *Robot*-sorozata, Anthony Ryan *A láng légiója* című könyve, az 1984 George Orwelltől, vagy a tipikusan fiús tárgykor a sport-életrajzi könyvek közül: Phil „The Power” Taylor *Erőpróba*. Egy hallgató említett szakirodalomhoz kapcsolódó művet, vagyis egy számítástechnikai segédkönyvet, a *Java programozást*.

A legutóbbi olvasmányok listáját az éppen megjelent könyvek, népszerű sorozatok és filmek is jelentősen befolyásolják.

Dan Brown népszerűségét az újonnan kiadott *Eredet*, a *Robert Langdon* sorozat 5. kötetének megjelenése jelentette.¹⁸ A kitöltők fele-fele arányban olvasták eredeti nyelven, angolul és magyarul is.

George R. R. Martin már 1996-ban megírta *A tűz és jég dala* című fantasysorozat első könyvét, a *Trónok harcát*. 2011-ben indult útnak a ciklus első könyvének címét viselő *Trónok harca* című televíziós sorozat, amely a világ egyik legnézettebb és legjobbra értékelt sorozatává vált. A sorozat sikerének hatására a rajongók kedvet kapnak a könyvek elolvasására is.

E. L. James 2011-ben megjelent *Árnyalat* trilógiája nagy port kavart világszerte. A lelkes rajongótábor örömeire a három könyv megfilmesítésre került, valamint 2015-ben az író elkezdte újraírni a trilógiát, ezúttal a másik főszereplő szemszögéből.

Ken Follett korunk egyik legolvasottabb ponyvaírója, híres szórakoztató történelmi kalandregényeiről.

Diana Gabaldon *Outlander* sorozatának eredeti nyelven való megjelenése 1997-re tehető. Hazánkban sokkal később, 2010-ben került a könyvesboltokba, könyvtárakba. 2014-ben kezdtek el televíziós sorozatot készíteni a könyvekből, ami fellendítette a könyvek olvasását is.

Leiner Laura nagy sikert aratott *A Szent Johanna gimi* sorozatával 2010 és 2013 között. Kitöltőim ezekben az években voltak tinédzserek, így ők voltak a sorozat olvasói célcsoportja. Azóta is a szerző újabb kiadott könyveinek hűséges olvasói maradtak.

Antoine de Saint-Exupéry *A kis herceg* című művét általános iskola alsó osztályában adják fel kötelező vagy ajánlott olvasmánynak. Hiába gyerekeknek szánt mű, kicsit éret-

tebb fejjel egész máshogy fogadja be az ember. Nem véletlen, hogy ketten is ezt olvasták utoljára, ráadásul egyikük német nyelven (bár valószínűleg nyelvtanulási szándékkal).

Szabó Magda ma Magyarország egyik legolvasottabb és legkedveltebb írója. Olyan műveket olvastak tőle a legtöbben, mint *Az ajtó* vagy a *Tündér Lala*.

Olvasás különböző platformokon

A szép- és szórakoztató irodalom nyomtatott könyvből való olvasásán kívül a digitális világban újabb és újabb eszközök jelennek meg, amelyeket olvasásra lehet használni. Az alábbi diagramban láthatjuk, hogy a hallgatók melyik olvasási felületet preferálták a legjobban.

Nyolcvanan, és így jóval a többség a hagyományos papíralapú felület mellett tette le a voksát, ami talán meglepő lehet a generációról élő közfelfogással ellentétben (miszerint a mai fiatalok nem olvasnak papíralapon). Az olvasók – az e-book előretörése ellenére is – továbbra is a papíralapú könyveket preferálják. Az emberek érzelmileg jobban tudnak kötődni a hagyományos könyvekhez, mint a képernyőn lévő szövegekhez. A könyv „szavahihetőbb”, ha valamilyen információ után akarnak keresni, a hagyományos könyvek hitelesebb forrásnak bizonyulnak. Papíralapú olvasásnál sokkal jobban tudnak koncentrálni az adott szövegre, mint a képernyős szövegekre, ahol nagyobb eséllyel tereli el valami a figyelmüket a szövegről.

Mindössze nyolcan vannak, akik laptopon, illetve számítógépen olvasnak szívesen. Miközben ezeken az eszközökön olvasnak, minden mást csinálhatnak, amit egyébként is szoktak, amikor számítógépeznek. Hallgathatják kedvenc zenéiket, chatelhetnek, olyan információknak, tényeknek nézhetnek utána az interneten, amelyekről épp a szövegekben olvasnak. Bár ha így tesznek, elterelődik a figyelmük, és ez elronthatja az olvasás élményét.

Öt-öt szavazatot kapott az e-book és az okostelefon. Mindkettőnek lehetnek előnyei: nem foglalnak sok helyet, könnyen hordozhatóak, kényelmes, egy eszközre több könyvet is le tudnak tölteni. Az e-book sokkal barátságosabb a szemnek elektronikus társaihoz képest, hiszen nem LCD-kijelzőn mutatja a szöveget, hanem e-papíron. Ez a fajta kijelző sokkal kíméletesebb a szemmel. Az okostelefonnal már más a helyzet. Nem csak a fényes kijelző a probléma, az apró betűk olvasása is megerőltető.

Összesen három fő szavazatával a legkevésbé kedvelt olvasási platform a tablet lett. A tableten való olvasásnak igen sok hátránya van. Egy amerikai kutatásból¹⁹ kiderül, hogyha elalvás előtt az emberek tableten olvasnak, sokkal rosszabbul alszanak, mint ha papíralapú szöveget olvasnának. A tablet sokkal fényesebben világít, mint egy e-könyv olvasó, és így fárasztja az ember szemét. Persze erre a problémára már kifejlesztettek különböző applikációkat mind tabletekre, mind laptopokra és okostelefonokra, de ezek nem teljesen oldják meg a szemet érintő káros hatások problémáját.

Egy másik kutatásban²⁰ 30 főtől kérdezték meg, hogy milyen eszközt használnak olvasásra. A válaszadók mind olvastak már monitoron és nyomtatott könyv formátumban is. Viszont az e-könyv olvasót csak két fő jelölte be, a többiek a hagyományos könyvformátumot preferálták. Ebből is látszik, hogy még mindig a hagyományos nyomtatott könyv a vezető a könyvpiacon. Továbbá kiderül a kutatásból az is, hogy a legjobb olvasási élményt a nyomtatott könyv adja, csak utána következik az e-könyv olvasó. A következtetés az, hogy továbbra is igény van a hagyományos könyvkiadásra és -kereskedésre. Igaz, hogy a fiatal korosztály nyitott az új elektronikus eszközök használatára, ugyanakkor továbbra

is a nyomtatott könyvhöz való ragaszkodás állapítható meg. Az elektronikus könyv a hagyományos könyv kiegészítése és nem helyettesítője.

A szakirodalom olvasása

Akár könyvolvasók, akár nem, egyetemen, főiskolán a tanulmányokhoz, vizsgákra való felkészülésekhez nem árt elővenni némi szakirodalmat. Arra kérdésre, hogy szokott-e a szakjához kapcsolódó szakirodalmat olvasni, a válaszadók 79 %-a felelt igennel, ami 81 főt jelent. 21 hallgató nem olvassa a szakjához tartozó irodalmat. Az Egészségtudományi Karon kis létszámában olvasnak hetente vagy hetente többször, inkább havonta, vagy annál ritkább olvasás figyelhető meg. A bölcsészhallgatók többféle időközönként, de olvasnak szakirodalmat. Náluk figyelhető meg a legmagasabb száma a hetente és a hetente többszöri olvasásnak. Egyedül erről a karról kerültek ki, akik biztosan olvasnak szakirodalmat. A legszembetűnőbb, hogy a Közgazdaságtudományi Karról kitöltők majdnem fele nem olvas szakirodalmat, akik igen, havonta vagy ennél ritkábban teszik ezt. Az MIK-n és a KPVK-n eléggé megoszlik az olvasások aránya, de elmondható, hogy a többség olvassa a szakirodalmat.

Olvasás a könyveken túl

Nap mint nap találkozunk könyveken és sajtótermékeken kívüli szövegekkel is. Az alábbi táblázatban láthatjuk, hogy milyen típusú szövegekkel találkozunk leggyakrabban egy nap során.

„Milyen típusú szövegeket olvasol egy nap?”		
1.	messenger üzenetek	95%
2.	e-mailek, rövid bejegyzések, hírek az interneten (pl. fórumbejegyzések, közösségi oldalak bejegyzései)	94%
3.	elektronikus sajtó	74%
4.	hosszabb szövegek az interneten (blogbejegyzés, honlapokon megjelenő cikkek, Wikipédia szócikkek stb.)	74%
5.	rövid elektronikus szövegüzenetek (pl. SMS, tweet, közösségi oldalakon lévő értesítések stb.)	73%
6.	papír-alapú, nyomtatott könyv	68%
7.	rövid nyilvános szövegek (pl. utcai reklámok, tömegközlekedési járműveken elhelyezett szövegek, plakátok és hirdetések, falfeliratok)	66%
8.	elektronikus könyv (számítógépen, okostelefonon, tableten, e-könyv-olvasón)	50%
9.	akciós újságok, szórólapok, egyéb promóciós anyagok stb.	40%
10.	papír alapú, nyomtatott sajtó	14%
11.	tájékoztató sávok televíziós műsorokban	9%
12.	hangoskönyv	4%

Erősen az élmezőnyben, 95 %-kal a messenger üzenet a legolvasottabb szövegtípus. A messenger legalapvetőbb célja a rövid, lényegretörő üzenetküldés formájában való emberi kapcsolattartás. A mobilinternetnek és a szabad elérésű wi-fi-nek köszönhetően az emberek már ezeket használják a telefonhívás vagy SMS helyett. Akár az utcán sétál, vagy a buszon ül az ember, biztosan hallja a mások kezéből vagy zsebeiből a messenger üzenetek jellegzetes pittyegését.

Csupán egy százalékkal maradtak le az e-mailek, rövid bejegyzések, hírek az interneten. Manapság minden fontos ügyet e-mailekben intézünk. Egy hallgatónak sem árt minden nap megnézni az e-mailjeit. Ezen keresztül értesülhet a hallgatói élet eseményeiről, itt kommunikálhat oktatóival, az elektronikus tanulmányi rendszer is ide küldi az üzeneteit. A közösségi oldalak bejegyzéseit is mindennap átböngésszük. Híreket olvashatunk ismerőseinkről, távol vagy közelünkben tartandó eseményekről szerezhetünk információkat, lájkolhatunk bejegyzéseket, képeket, eseményeket.

Az elektronikus sajtó, a hosszabb szövegek az interneten, az ebbe beletartozó blogbejegyzések, honlapokon megjelenő cikkek 74-74 %-ban olvasottak. Az elektronikus sajtóhoz képest a papíralapú, nyomtatott sajtó olvasása viszont csupán 14%-ot képvisel.

A kitöltők 68 %-a vesz könyvet a kezébe egy nap folyamán. A kitöltők fele olvas e-dokumentumot, akár számítógépen, okostelefonon, tableten, vagy e-könyv-olvasón.

66 százaléknak felkeltik a figyelmét az olyan rövid, nyilvános szövegek, mint az utcai reklámok szövegei, a tömegközlekedési járművekre helyezett szövegek, plakátok, hirdetések, falfeliratok. 40% olvas akciós újságot, szórólapot, vagy egyéb promóciós anyagot. A tájékoztató sávok televíziós műsorokban 9 százalékát az magyarázhatja, hogy egyre kevesebben néznek televíziót.

A hangoskönyv csupán 4 %-ot kapott. Népszerűtlenségének az lehet az oka, hogy jobban szeretik maguk elolvasni a könyveket, vagy nincs az életükben olyan egyedül, esetleg utazással töltött jelentős idő, amit hangoskönyvolvasással kívánnak tölteni. Pedig a hangoskönyveknek számos előnyük van. A mindennapi teendők, munka mellett nem biztos, hogy mindig jut idő a papírról való olvasásra. A hangoskönyvek segítségével lehetséges a házimunka vagy utazás, akár autóvezetés közben „elolvasni” egy könyvet. További érv mellette: egy tehetséges, kellemes hangú felolvasóval teljesen más élményt nyújt a mű, mintha magunk olvassuk el.

Az olvasás alkalmai

Arra a kérdésre, hogy mikor jut idejük az olvasásra a hallgatóknak, csupán 6 %-os eltéréssel többször olvasnak otthon, hétköznapi esténként, mint hétvégén. A legkevesebbet otthon, hétköznapi napközben olvasnak. Érdemes megjegyezni, hogy az „otthont” jelentheti számukra a kollégium, albérlet, vagyis a szálláshelyük.

A kitöltők kicsivel több mint fele jelölte csak a szünidőben, nyaraláskor, vagy az utazás közbeni olvasást. Ez azért érdekes, mert szívesebben olvasnak a hétköznapi estein, mint szünidejükben. A hétköznapi általában hektikusak egy hallgató életében, kevesebb idő jut a szórakozásra, pihenésre.

Bevallásuk szerint a hallgatók csak 10 %-ban olvasnak a könyvtárban, tehát kevesen használják ki a helyben olvasás lehetőségét, ami érdekes, hiszen a kari könyvtárban és a Tudásközpont könyvtárban azt látjuk, hogy rendszeresen ülnek ott tömegesen az olvasó-tanuló hallgatók. Egy hallgató úgy nyilatkozott, hogy szívesen olvas az iskolában órák között, vagy órák közben is.

Legkedvesebb művek és szerzők

Az olvasói ízlés tekintetében igen változatos válaszok érkeztek. Az összesített listán alig volt olyan szerző vagy mű, amelyet többen is említettek volna.

A férfiaknál és a nőknél is első helyen álló J. K. Rowling az abszolút kedvenc. Rowling az előző évek felméréseiben is előkelő helyet szerzett magának. A Harry Potter-széria

első kötetét 1999-ben adták ki, ugyanebben az évben születtek a legfiatalabb kitöltőim. A 21-29 évesek vallották Rowlingot kedvenc szerzőjüknek. A Harry Potter töretlen sikere az író nő zsenialitásának köszönhető, és nem utolsósorban a 2001-ben induló filmszériának és az azt övező marketingkampánynak is, amely évről-évre új filmekkel jelentkezett, ennek köszönhetően fenntartva az olvasói érdeklődést is.

A női hallgatók jóvoltából nyert Jane Austen jó helyezést. Az író nő különleges bájával (angolságával), könnyed stílusával és szerethető karaktereivel a klasszikus romantikus irodalom egyik legnagyobb alakja. A mai napig szívesen olvassuk hol humoros, hol szomorú történeteit. A tavalyi centenárium szintén kedvezhetett művei (újra)olvasásának.

Dan Brown neve elég sokszor előfordult a kutatásomban. Az író egyre népszerűbb *Robert Langdon* című könyvsorozata évről-évre új könyvekkel bővül.

A kedvenc művek és szerzők listája között nincs nagy különbség. J. K. Rowling, Jane Austen és Dan Brown mellett még Rejtő Jenőt jelölték kedvenc szerzőnek. A magyar irodalmat képviseli még a listán Kosztolányi Dezső.

A külföldi irodalmat képviseli Ken Follett, George R. R. Martin és Edgar Allan Poe.

2005-ben nagyot fordult a világ, amikor Stephenie Meyer megírta az *Alkonyat* sorozat első könyvét. Hatalmas volt a *Twilight*tért való rajongás. Péterfi Rita 2010-es felmérésében Meyer igen jó helyezést ért el a legkedvesebb szerzők listáján,²¹ ennek ellenére az író nő neve már nem került fel az én listámra. A *Twilight* Saga helyett olyan Vörös Pöttyös sorozatok kerültek elő, mint Sarah J. Maas *Üvegtrón*, Cassandra Clare *A Végső eréklyéi* és Jennifer L. Armentrout *Luxen* című művei. Ezek a szériák az *Alkonyat* után jelentek meg, és ahhoz hasonlóan a 14-18 éveseknek szóló regények. A kitöltők akkoriban ehhez a korosztályhoz tartoztak.

A korábbi évek kutatásaiban többször előfordult nagy nevek voltak: Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza, vagy Petőfi Sándor. Ezek a klasszikus szerzők jelentős mértékben veszítettek népszerűségükből említők korábbi arányszámaihoz képest.

A listáimon szereplő legtöbb szerző a tömegkultúra nagy sztárja, ami arra bizonyíték, hogy a fiatalok manapság gyakran azt olvasnak, amit „menőnek” gondolnak.

A kedvenc szerzők és művek után olyan olvasmányokra kérdeztem rá, amelyek valamilyen hatással voltak a hallgatókra; emlékezetesek maradtak a számukra. Vannak olvasmányok, amelyek mély nyomot hagynak az emberek emlékezetében, legyen az pozitív vagy negatív élmény. Egy műnél többet is feltűntethettek, és még így is alig volt olyan mű, ami kettőnél többször szerepelt volna.

J. K. Rowling ismét első helyen áll a *Harry Potter*rel, hiszen ezek a könyvek a gyerekkor meghatározó olvasmányélményei. A *Pál utcai fiúk*kal megosztott második helyen áll *A Szent Johanna gimi* ifjúságiregény-sorozat a magyar kortárs író nőtől, Leiner Laurától. A könyvek 2010-2013 között jelentek meg, ekkor voltak ők a célkorosztály olvasói. Szintén a női olvasóknak köszönhető, hogy Jennifer L. Armentrout *Luxen* című Vörös Pöttyös fantasysorozata ezen a listán is jelen van.

Mind a nőknél, mind a férfiaknál feltűnnek az általános iskola alsós kötelező és ajánlott olvasmányai. Ezek a művek azok, amelyeket a legelső könyvélményeiknek tudhatnak be. A kötelező olvasmányok nagyban befolyásolhatják a tanulókat, hogy később milyen olvasóvá válnak, illetve milyen lesz a viszonyuk az olvasáshoz. Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk* című történetének szomorú végkifejletét, Móra Ferenc *A kincskereső kisködmön* szív-

szorító történetét nehéz elfelejteni. Külföldi kötelezőként felkerült a listára Antoine de Saint-Exupéry barátságáról és szeretetről szóló klasszikusa, *A kis herceg*.

Voltak olyan művek, melyek kétszer is előfordultak. Ilyen volt a férfiaknál a már sokszor említett szerző, Dan Brown és Robert Langdon sorozatának negyedik része, az *Inferno*. Dan Brown művei csavarosak, történeteiben mindig nagy a tét, így nem csoda, hogy mély nyomot hagy az emberek emlékezetében.

A női hallgatók körében népszerű volt például Cassandra Clare: *A végzet erekyéi*, Émile Ajar: *Előttem az élet*, Colleen McCullogh: *Tövismadarak*, Stephenie Meyer: *A burok*. A romantikusok mellett a krimi kapott még nagyobb szerepet: Stieg Larsson: *Millenium trilógia*, Böszörményi Gyula: *Ambrózy báró esetei*. A kötelező olvasmányok élményei jelentősen megtalálhatóak a nőknél. A listákon megjelent a 10. osztály filozofikus regénye, Voltaire-től a *Candide*, a 11. osztály kötelező olvasmánya, Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij *Bűn és bűnböjtése*, és a 12. osztályban kötelező, Mihail Bulgakov *A Mester és Margarita* című regénye.

A férfiak és a nők körében szintén egyszer-egyszer felbukkant Agatha Christie: *Tíz kicsi néger*, Csernus Imre: *A nő*, és *A férfi*, Dan Brown: *A Da Vinci-kód*, Darren Shan *Démonvilág*-sorozata, és az eddig még nem említett, bár közkedvelt J. R. R. Tolkien-től *A gyűrűk ura*.

A korábbi évek „kedvencei” Gárdonyi Géza: *Az egri csillagok*, Jókai Mór: *Az arany ember*, és másik regénye *A kőszívű ember fiai* az én listámra már nem kerültek fel.

A kedvelt műfajok és témák megoszlása

	Műfaj vagy téma	Százalékos megoszlás
1.	Fantasy	60%
2.	Romantikus	51%
3.	Klasszikus regények	44%
4.	Krimi	42%
5.	Kalandregények	36%
6-8.	Életrajzi Sci-fi Történelmi regények	31%
9.	Novella	30%
10.	Thriller	29%
11.	Ismeretterjesztő művek	27%
12.	Vers	25%
13.	Képregények	18%
14.	Mese	16%
15.	Horror	15%
16-17.	Hobbi Sport	12%
18.	Pszichológiai	3%

Az előző kérdésekben előkerült szerzők miatt már sejteni lehet, hogy melyek azok a műfajok és témák, amelyek a legkedveltebbek lehetnek, hiszen egy-egy szerzőről tudni lehet, hogy általában milyen témában és műfajban alkot.

Első helyen a fantasy szerepel kimagasló százalékos megoszlásban. A fantasyhoz kapcsolható szerzők: J. K. Rowling, George R. R. Martin és J. R. R. Tolkien.

Majd az előzőekben is feltűnt szerzők képviselői következtek olyan műfajokkal, mint romantikus, klasszikus regények, krimi, kalandregények.

A megkérdezettek kisebb arányban olvasnak életrajzi, sci-fi, történelmi regényeket, novellát, thrillert, ismeretterjesztő műveket. A versek helyett a zeneszövegeket részesítik előnyben. Szívesebben olvasgatják kedvenc zenéik dalszövegeit, mint egy verseskötetet. Pedig a vers egyik népszerűsítő fajtája a slam poetry egyre népszerűbb Magyarországon.

Sokkal kevesebben olvassák a következő műfajokat: képregény, mese, horror, hobbi és sport. Magyarországon nem eléggé elterjedt a képregény-kultúra, talán ennek tudható be népszerűtlensége. A hobbi és sport témájú könyveket általában a férfiolvasók részesítik előnyben, de ők is szívesebben olvasnak fantasyt vagy sci-fit.

Egyéb opcióként érkezett egy-egy válasz: a pszichológiai műveket többen is írták, s előkerültek még az említés szintjén a történelmi romantikus, erotikus, üzleti, szakmai könyvek, a kortárs magyar irodalom, webképregények, a filozófiai, disztópikus, keresztény művek.

Könyvbeszerezés

A megkérdezettek közül 75 fő szokott könyveket vásárolni. A kitöltők 26,5 %-a nem vásárol könyveket.

Ha belépnek a könyvesboltba, vajon tudják-e előre a hallgatók, hogy melyik könyvet szeretnék megvásárolni? Kíváncsi voltam arra, hogy mi alapján választanak olvasmányt maguknak, mi az, ami befolyásolja a választásukat.

A leginkább befolyásoló tényezőnek a könyv műfaját jelölték. Ezt magyarázhatja az, hogy vannak, akik a megszokott műfajokat kedvelik, ebben jártasabbak, tudják, hogy ezekben a témákban nem fognak csalódní, vagyis ők egy-egy műfaj megszállottjai.

A könyv címe illetve szerzője erősen befolyásolja a választást. Egy jó cím megragadja az ember figyelmét, felkelti az érdeklődést a mű iránt. A szerző esetében ugyanaz elmondható, mint a műfajnál is. Ha valakinél egyszer bevált egy szerző, az nagy valószínűséggel annak a könyveit fogja falni azután is.

A fülszöveg nagyon fontos a könyv megvásárlásának esetében. Ha már kezünkbe fogjuk a megvásárlandó könyvet, esetleg a szerző vagy a cím még nem taglózott le minket, a fülszöveg mentheti meg a könyvet a könyvesboltban ragadástól.

„Ne a borító alapján ítéld meg a könyvet”, ahogy mondani szokás, de azért mégis jólesik a szemnek egy szépen kialakított könyvborító. Ha kedves a szemnek, nagyobb érdeklődéssel veszi le az ember a polcra.

Az árat csupán 34% nevezte befolyásoló tényezőnek. Tehát inkább nem befolyásolja őket egy kiszemelt könyvnek az ára.

A megadott opcióikon kívül, egy üresen hagyott mezőbe írhatták a további döntésben segítő tényezőket. Sokan írták például az ajánlásokat, vagy az internetes olvasói értékeléseket. Legyen az ismerős vagy ismeretlen, a másik véleményére mindig lehet számítani.

Volt, aki a tartalom szerint választ, mást pedig a könyv első sora győz meg, hogy meg szeretné-e venni a könyvet.

Egyéb lehetőségként érkezett még a könyvadaptáció, vagyis, ha egy film egy könyv alapján készült, azt szívesen elolvasná.

Könyvbeszerzési források

Az alábbi táblázatban láthatjuk, hogy a hallgatók hol szerzik be könyveiket. Összevettem a 2010-es vizsgálat²² hogy kiderüljön, történt-e az évek során valami változás. Eszerint jelentősen megnőtt az online könyvvásárlás. Az évek előrehaladtával egyre fejlődik a technika, egyre több mindent lehet interneten keresztül vásárolni, így nem csoda, hogy az online vásárlás 8 év alatt majdnem kétszeresére nőtt. Persze, az online vásárlás egyik legnagyobb előnye, hogy nem kell elmenni a könyvesboltba. Vagyis otthonról nyugodtan ki tudja választani a kívánt olvasmányt, anélkül, hogy kitenné a lábát az ajtón. További előnye, hogy az interneten átláthatóbbak a választási lehetőségek. Ennek ellenére még mindig a könyvesbolti hálózatok üzletei a legkihasználtabb könyvvásárlási helyszínek. Sőt, aki online vásárol, gyakran választja a személyes átvételt, ami többnyire szintén egy könyvesbolt, ahol további böngészésre is van mód.

Az egyedi kis boltoknak és az antikváriumoknak csökkent a látogatottsága. Még mindig sokkal kevesebben vannak azok, akik szupermarketekben, benzinkutaknál, utcai vagy pályaudvari könyvespultoknál, vagy újságárusnál vásárolnak. Amennyiben könyvesboltban vásárolnak, kértem, hogy nevezzék meg, mely boltba járnak a legtöbbit.

A kitöltők fele a Libri említette a legtöbbször. A Libri színes és ötletes akciókat és szolgáltatásokat kínál a vásárlók számára. Ezek lehetnek rendezvények, könyvbemutatók is. Legutóbb, a Libri karácsonyi akcióján 1000 könyvet rejtettek el az országban. Kávézókban, színházakban, mozikban, éttermekben, vagy városi könyvtárak polcán találhattak a szerencsések egy-egy elrejtett könyvet. A második helyen a Líra áll. A Líra az Alexandra bolthálózat csődjét követően Magyarország legnagyobb könyvesbolt-hálózatává vált. Szerinte az országban több mint 90 boltot üzemeltetnek.²³ A harmadik helyen a 2017 elején bezárt Alexandra boltok állnak. Baranyában még Siklóson és Mohácson maradt boltjuk, az országban pedig további hét városban.²⁴ A Líra és a Móra Könyvkiadó átvette a könyvesboltokat, és Líra-Móra néven nyitotta újra azokat. Több válasz is érkezett, hogy „régiben az Alexandrába is jártam”, ezeket nem számítottam bele a szavazatokba.

Említésre került még a Kódex Könyvárúháza, a KELLO Könyvtárellátó Nonprofit Kft. boltja, amely egy szavazatot kapott.

Az otthoni könyvek

A kérdésre, hogy *Vannak-e a háztartásodban könyvek (tankönyveken kívül)?* a kimagasló többség, 98-an válaszolták, hogy igen, vannak, és csupán négyen vallották be, hogy nincsenek könyvek a tankönyveken kívül. A válaszokból nem derül ki, hogy a szálláshelyükön lévő könyveket, vagy az otthoni, az igazi családi könyvtárat tekintik a háztartásuk könyveinek.

Elégge megoszlik a háztartásokban lévő könyvek száma, főleg 51 és 300 db között. Érdekes, hogy a két véglet, az 50 alatti és 300 db feletti könyvbirtokosok vannak a legtöbben. Érdeemes lett volna még 300 és 500 db lehetőséget is megadni. Mindenesetre a többség jelentős számú könyvnek birtokosa. Többen őriznek olyan könyveket, amelyeket az idősebb generációk hagytak rájuk, s amelyeket valószínűleg sosem fognak elolvasni. Megért volna egy további kérdést, hogy olvassák is a birtokukban lévő könyveket, vagy csak őrizői, öröklői azoknak.

Sajtóolvasás

Sajtótermék olvasásra háromféle választ adhattak a hallgatók. A válaszadók majdnem háromnegyede online sajtót olvas (72,5%). A nyomtatott sajtó olvasása nem túl gyakori a hallgatók körében, csupán harmincötven jelölték be (34,3%), tizenkilenc hallgató pedig egyáltalán nem olvas semmilyen sajtóterméket (18,6%).

Az online sajtónak rengeteg előnye van: könnyen elérhető, ingyenes, percről percre olvashatjuk a friss cikkeket. Ahogy a bevezetésben is említettem, az interneten való olvasást a „szkennelő” vagy pásztázó olvasás jellemzi, vagyis a számunkra fontos információkat emeljük ki a szövegekből.

Hasonló az eloszlás a sajtótípusok között. Szívesebben folyóiratot olvasnak, időnként 31-en, 10-en pedig rendszeresen. Hetilapot és napilapot ritkán olvasnak. Inkább napilapot olvasnak nagyobb rendszerességgel, mint hetilapot.

Könyvtárhasználat

A könyvtári rendszer fontos intézménye a felsőoktatási könyvtár. Ezek a könyvtárak szolgálják ki a legjelentősebb könyvtárhasználói réteget, a hallgatókat és az oktatókat. A felsőoktatási könyvtárak fő célja, hogy a hallgatók szabadon hozzáférhessenek információkhoz, szakirodalomhoz, és ezek használatához színteret biztosítson. Ezeknek a könyvtáraknak a tanulás központjának kell lenniük, biztosítaniuk kell minden eszközt, szolgáltatást a tanuláshoz. A könyvtár szoros kapcsolatban áll az anyaintézményével, szolgáltatnia kell oktatási és kutatási céljait. Így lesz a könyvtár aktív szereplője a felsőoktatásnak.²⁵

A digitális forradalom hatására a könyvtárhasználati szokások is átalakulnak. Ennek ellenére a könyvtárak látogatottsága nem csökkent, hanem a könyvtárhasználat nőtt Magyarországon az utóbbi években.²⁶ Erre jó példa: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 2010-ben még 23 ezer egyetemistát és főiskolai hallgatót tartott számon, 2015-ben pedig számuk már közel 30 ezer volt.²⁷

Az ember élete során a felsőfokú tanulmányainak idején járhat a legtöbbet könyvtárba. A szakirodalom feldolgozása, olvasása az egyetemi tanulmányokhoz elengedhetetlen. Hiszen nem minden található meg az interneten.

A könyvtári tagságra vonatkozó kérdés a következő volt: *Beiratkozott tagja vagy-e, vagy voltál-e tagja valamikor valamilyen könyvtárnak?* Erre a legtöbben az válaszolták, hogy jelenleg is tagok: egy könyvtárban (46,1%). 36,3% egynél több könyvtárban is tag. Tehát a hallgatók 82,4 százaléka könyvtári tag. 13,7 % nyilatkozott úgy, hogy most nem, de valamikor az volt. Négyen mondták azt, hogy soha nem voltak beiratkozva könyvtárban. Ez a kitöltők 3,9 %-a.

A könyvtári tagok pontosan fele, és ezzel a többség egy hónapnál ritkábban jár könyvtárba. Ezután következnek egész sokan azok, akik havonta látogatnak el. Hetente kilencen, hetente többször csupán öten.

A könyvtári szolgáltatások igénybevétele

A könyvtár több mint egy dokumentumkölcsonzó hely, a könyvtár a tanulás színtere. A könyvtáraknak a nap nagy részében rendelkezésére kell állniuk a hallgatóknak. Rugalmasnak kell lenniük, a vizsgaidőszakban tovább kell nyitva tartaniuk. A folyamatos munkafolyamatok segítésére, a kölcsönzések lebonyolításának támogatására rendelkezésre állnak az automata önkiszolgáló kölcsönzési és visszavételi eszközök. A felsőoktatási könyvtárak kölcsönzési rendjének alkalmazkodnia kell az anyaintézmény igényeihez.

Például a kötelező irodalomból nagyobb kölcsönözhető példányszámot kell tartania. A hallgatóknak nagy segítségére vannak az online hozzáférhető folyóiratok, elektronikus dokumentumok és a könyvtár által előfizetett adatbázisok, amelyeket saját gépeikről is el tudnak érni. A dokumentumok közötti eligazodásban segítségükre van a könyvtár online katalógusa is. A könyvtárnak helyben használati lehetőséget is kell nyújtania, s nyugodt környezetet kell biztosítania. Az olvasáshoz, tanuláshoz olvasótermeket és jó esetben tanulószobákat, a nagyobb kutatásokhoz kutatószobákat bocsát rendelkezésre. A hallgatók, oktatók, kutatók számára fontos szolgáltatás a szakirodalmi tájékoztatás is.²⁸

A következő táblázatban láthatjuk, hogy milyen könyvtári szolgáltatásokat vesznek igénybe a hallgatók.

	Könyvtári szolgáltatások	Említés
1.	Könyvkölcsönzés	88
2.	Hosszabbítás	70
3.	Könyvtár online katalógusa	45
4.	Könyvtári honlap, weboldal	33
5-6.	Elektronikus könyvtár, digitális gyűjtemény	31
	Wi-fi használata	31
7.	Helyben olvasás	29
8.	Irodalomkutatás	28
9.	Előjegyzés	25
10-11.	Fénymásolás	23
	Nyomtatás	23
12.	Adatbázisok használata	22
13.	Számítógép-használat	19
14-15.	Internetezés	16
	Távoli szolgáltatások (pl. online katalógus)	16
16.	Folyóirat-olvasás	13
17.	Rendezvénylátogatás	11
18-19.	Könyvtárközi kölcsönzés	10
	Más könyvtári dokumentum kölcsönzés (pl. folyóirat, videó, DVD)	10
20.	Más könyvtári dokumentum helyben használata (pl. hangoskönyv, videó, DVD)	9
21-23.	Felhasználóképzés (könyvtár által szervezett)	2
	Képzés (egyéb könyvtár által szervezett oktatás)	2
	Témafigyelés	2
24.	Zenehallgatás	1
25.	Helyismereti szolgáltatás	0

A többség a legalapvetőbb könyvtári szolgáltatásokat veszi igénybe: a könyvkölcsönzést és a kikölcsönzött könyvek hosszabbítását (a többit valószínűleg kevéssé is ismeri).

Könyves közösségi oldalak és blogok

Arra a kérdésre, hogy *Tagja vagy-e valamilyen könyves közösségi oldalnak?* 67-en nemmel, 35-en igennel válaszoltak. A 35-ből hárman férfiak.

A Moly.hu 2008 óta működő magyar könyves közösségi oldal, amely 205.600 taggal²⁹ rendelkezik. A kérdőívben 31-en írták, hogy a Moly tagjai. Csupán két férfi írta, hogy regisztrált az oldalon, ahogy Tóth Máté is írja tanulmányában:³⁰ az oldalon főleg női felhasználók vannak jelen.

Az oldal olyan funkciókat³¹ biztosít, amelyek minden könyvmoly hasznára válhatnak. Nyilván tudják tartani mit olvastak utoljára, mit olvasnak éppen. Magánkönyvtárat hozhatnak létre saját meglévő könyveikből, polcokra rendezhetik azokat. Várólistára tehetnek olyan könyveket, amelyeket el szeretnének olvasni, illetve kívánságlistára tehetik azokat, amelyeket meg szeretnének szerezni, vásárolni. Értékeléseket írhatnak, olvashatnak a művekről, így tudnak tájékozódni is, hogy mit érdemes elolvasni. A Moly közösségi térként is nagyszerűen működik, különböző zónákban írhatnak egymásnak (pl. Egyetemista, fősulis molyok, Pécsiek gyülekezete, Könyvtáros (szeretnék lenni, leszek, vagyok, voltam), de privát chat funkció is rendelkezésre áll a felhasználóknak. A tagok követhetik is egymást, így válhatnak egymás figyelőivé.

A Facebookon belül létrehozott könyves csoportok is igen népszerűek. A kitöltők a *Vörös Pöttyös csoportot*, és a *Vörös Pöttyös? Szeretem* nevezetű csoportokat nevezték meg. Ezekben a csoportokban – a címből is jól látszik – kifejezetten a Vörös Pöttyös könyvekről esik szó.

Olyan nagyobb könyves oldalakat említettek még, mint a Könyvmolyképző – amely elsősorban a fiatalokat célozza meg –, vagy a Goodreads, amely egy angol nyelvű könyves közösségi oldal.

Könyvekkel foglalkozó blogokból rengeteget találhatunk az interneten. Vannak a könyvblogger irást amatőr szinten űzők, akik tulajdonképpen saját olvasmányaikat ajánlják, de vannak sok követővel, olvasóval rendelkező bloggerek is, akiknek jobban számít a véleménye, ajánlása is. Megkérdeztem a kitöltőktől, hogy ők szoktak-e bármilyen könyvekkel foglalkozó blogot követni. 80 nem (78,4%), 21 igen érkezett (20,6%), illetve válaszlehetőségként még megadtam: igen, magam is vezetek egyet. Erre a válaszra egy informatikus könyvtáros felelt igennel.

Könyves rendezvények

Az utolsó kérdéseim a könyves rendezvényekkel voltak kapcsolatosak. A megkérdezettek közül 88-an nem járnak és 13-an járnak ilyen rendezvényekre. Kevesen válaszoltak igennel, véleményem szerint olyan megy el ilyen eseményekre, aki komolyan veszi a könyveket és az olvasást.

A legtöbben (8 hallgató) az író-olvasó esteket preferálják, hiszen ezek könnyen elérhetőek lehetnek számukra, a helyi könyvtáraknak pedig egyik fő programjuk az ilyen találkozók szervezése. Nem utolsósorban azért is vonzóak lehetnek számukra az ilyen események, mert az olvasók a kedvenc íróikkal találkozhatnak. A könyvbemutatók is ide sorolhatóak, öten jelölték be kedvelt rendezvénynek.

Szintén nyolc hallgató jelölte be a könyvfesztiválokat. Az Országos Könyvtári Napok, az Ünnepi Könyvhét és a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál négy-négy szavazatot kapott. A Gyermekkönyvnapok és a Gyermekirodalmi Fesztivál és Vásár egyet-egyet.

Kutatásomban az egyetemisták olvasási helyzetképét kívántam bemutatni, amelynek eredményeit reményeim szerint az egyetemi tanulmányaim befejezése után a munkába állásom alkalmával jól hasznosíthatom. Bár a vizsgálatot kis létszámú csoporttal végeztem, valószínű, hogy egy több résztvevővel elvégzett kutatás is hasonló eredménnyel járt volna. Öröm volt azt tapasztalni, hogy a kutatásomban részt vett hallgatók az erre vonatkozó hiedelmekkel ellentétben igenis sokat olvasnak, és nemcsak a közösségi oldalak bejegyzéseit, blogokat vagy messenger üzeneteket, hanem főleg a papíralapú, hagyományos könyveket.

Jegyzetek

1. Részlet Kolbach Bettina, informatikus könyvtáros hallgató szakdolgozatából. Pécs: PTE KPVK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2018. Konzulens: Béres Judit. Jelen cikk csak a legfontosabb eredményeket tartalmazza, helyhiány miatt nem szerepeltetjük a grafikonokat és az ábrák nagy részét.
2. Budapest: ELTE-BTK, Budapest: BKE, Eger: Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Szombathely: BDTFK, Debrecen: KLTE-TTK, Szeged: JATE, Pécs: JPTE, Gödöllő: GATE
3. Nagy Attila: Diplomagyár és/vagy értelmiségi képzés. Főiskolai és egyetemi hallgatók olvasási és kultúrája, könyvtárhasználati szokásai. Könyvtári Figyelő, 1998. (44. évf.) 3-4. sz. p. 432-443.
URL: http://epa.oszk.hu/00100/00143/00027/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1998_3-4_432-443.pdf (2018. 02. 02.)
4. Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Egyetem, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
5. Kóródi Márta, Herczegh Judit: Egyetemi és főiskolai hallgatók olvasásszociológiai vizsgálata három felsőoktatási intézményben. *Educatio*, 2006. (15. évf.) 2. sz. p. 406-416. URL: <http://folyoiratok.ofi.hu/educatio/egyetemi-es-foiskolai-hallgatok-olvasasszociologiai-vizsgalata-harom-felsooktatasi> (2018. 03. 16.)
6. Gereben Ferenc: Olvasás felsőfokon? Bemutatók az egyetemisták olvasáskultúrájáról. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 2007. (16. évf.) 1. sz. p. 21-26.
7. Péterfi Rita: A Harry Potter-nemzedék és a könyvek. A fiatalok olvasási és könyvvásárlási szokásairól 2010-ben. Budapest, Hatágú Síp Alapítvány, 2010.
8. Debreceni Egyetem, Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola
9. Németh Nóra Veronika: Olvasni jó? Egyetemi hallgatók viszonya az olvasáshoz. *Metszetek*, 2013. (2. évf.) 4. sz. p. 33-53. URL: http://metszetek.unideb.hu/files/201304_03_nemeth.pdf (2018. 02. 04.)
10. Egervári Dóra: A másodlagos digitális megosztottság enyhítésének modellje. Az információs műveltség komplex fejlesztési lehetőségei [doktori disszertáció]. Budapest, ELTE Irodalomtudományi Doktori Iskola Könyvtártudományi Program, 2014. p. 54-55. URL: <http://doktori.btk.elte.hu/lit/egervaridora/diss.pdf> (2018. 03. 30.)
11. Péterfi Rita: A Harry Potter-nemzedék és a könyvek. A fiatalok olvasási és könyvvásárlási szokásairól 2010-ben. Budapest, Hatágú Síp Alapítvány, 2010.
12. Tóth Máté: Könyvtárhasználat. Információkeresés egy országos reprezentatív felmérés eredményei (kézirat). 2017.
13. Gereben Ferenc: Könyv, könyvtár, közönség. A magyar társadalom olvasáskultúrája olvasás- és könyvtárszociológiai adatok tükrében. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1998.

14. Gereben Ferenc, Nagy Attila: Nemi szerepek és olvasási szokások Kultúra és közösség, 1984. (11. évf.) 3. sz.
 15. Bujdosóné Dani Erzsébet: Neumann kontra Gutenberg-galaxis? Könyv és Nevelés, 2012. (14. évf.) 4. sz. URL: <http://folyoiratok.ofi.hu/konyv-es-neveles/neumann-kontra-gutenberg-galaxis> (2018. 03. 23.)
 16. Állam- és Jogtudományi Kar, Általános Orvostudományi Kar, Bölcsészettudományi Kar, Egészségtudományi Kar, Közgazdaságtudományi Kar, Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Műszaki és Informatikai Kar, Természettudományi Kar
 17. Gereben Ferenc: Könyv, könyvtár, közönség: A magyar társadalom olvasáskultúrája olvasás- és könyvtárszociológiai adatok tükrében. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 1998. p. 47.
 18. Eredeti megjelenés: 2017 vége, magyar megjelenés: 2018 eleje.
 19. Bolcsó Dániel: Tényleg nem hagy aludni az e-könyv? Index. URL: http://index.hu/tech/2015/02/22/tenyleg_nem_hagy_aludni_az_e-konyv/ (2018. 02. 15.)
 20. Prokai Piroska, Kovács Georgina: Átalakulóban az olvasási szokások - e-könyv. Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis. p. 15. URL: http://www.epa.hu/00800/00892/00050/pdf/EPA00892_magyar_grafika_2011_4_14-17.pdf (2018. 03. 11.)
 21. Péterfi Rita: A Harry Potter-nemzedék és a könyvek. A fiatalok olvasási és könyvvásárlási szokásairól 2010-ben. Budapest, Hatágú Síp Alapítvány, 2010. p.18.
 22. Péterfi Rita: A Harry Potter-nemzedék és a könyvek. A fiatalok olvasási és könyvvásárlási szokásairól 2010-ben. Budapest, Hatágú Síp Alapítvány, 2010. p. 29.
 23. <https://www.lira.hu/hu/bolthalozat> (2018. 03. 15.)
 24. <https://alexandra.hu/boltok> (2018. 03. 15.)
 25. Varga Katalin: A felsőoktatási könyvtár. In: Könyvtárosok kézikönyve. 3. köt. Szerk. Horváth Tibor, Papp István. Budapest, Osiris, 2001. p.135-143.
 26. Sipos Anna Magdolna: Könyvtári reneszánsz. Könyvtárak az információs társadalomban 2.0. [Bp.], Ventus Libro Kiadó, 2016. p. 77-79.
 27. Szalai Laura: Továbbra is szeretünk bibliotékába járni. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban egyre több a fiatal olvasó. Magyar idők. 2016. március 7., p. 4. URL: <http://magyaridok.hu/belfold/tovabbra-szeretunk-bibliotekaba-jarni-435475/> (2018. 03. 11.)
 28. Varga Katalin: A felsőoktatási könyvtár. In: Könyvtárosok kézikönyve. 3. köt. Szerk. Horváth Tibor, Papp István. Budapest, Osiris, 2001. p. 149-153.
 29. <https://moly.hu/rolunk> (2018. 03. 15.)
 30. Tóth Máté: A Moly.hu mint virtuális találkozóhely. Tudományos és műszaki tájékoztatás, 2011. (58. évf.) 8. sz. p. 336. URL: http://tmt-archive.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5534&issue_id=529.html (2018. 02. 20.)
 31. <https://moly.hu/sugo/alapok> (2018. 03. 15.)
-
-

Papírmívesség és könyvművészet Veszprém megyében – Koncz Pál könyvéről

Koncz Pál restaurátor, kötés-kutató, aki önmagát – személyiségéhez hű szerénységgel – „nem hivatásos kézműves- és ipartörténetkutató”-ként aposztrofálta, munkásságát szigorú szisztematikussággal szentelte a történeti Veszprém vármegye könyvtörténeti kutatásának. A *Papírmívesség és könyvművészet Veszprém megyében a 18-20. században* című kötet a szerző posztumusz életmű-kötete, mely 1980 és 2008 között írott, részben publikálatlan tanulmányait gyűjti egybe. Ahogy az Előszóban a kötet szerkesztője, Jakab Réka hangsúlyozza: „Az írások egymás mellé rendezésével Veszprém megye papírmívességének és könyv-, illetve könyvkötéstörténetének 18-20. századi monográfiája jelenik meg.”

A vaskosságában is elegáns megjelenésű (a borító Koncz Pál grafikájának felhasználásával készült, melyet egy augsburgi dúcnyomott előzékpapír nyomán rajzolt), s igényesen gondozott könyv révén összeállt a tárgyalta terület papírkészítőinek és könyvkötőinek, valamint termékeiknek, a papírnak s a könyvnek aprólékos története. Önmagában jelentős, ezen a tudományterületen sajnálatosan ritka, hogy egy tájegységünk könyvkötés- és könyvkötőipari történetét ilyen mélységében feldolgozzák, s egy kötetbe összegyűjtsek. Ugyanakkor Koncz Pál kutatói tevékenységének fontossága nemcsak vizsgálódási szempontjaiban rejlik, hanem az azok mögött meghúzódó elvekben, képviselt értékrendben is. A kötet forrásgazdagságának, bőséges képanyagának (melyben sok a szerző saját rajza, ábrája és ceruzalevonata), részletes bibliográfiájának köszönhetően jól használható szakkönyv. Emellett az idézetek invenciózus elrendezésének köszönhetően élvezetes olvasmány.

Azáltal, hogy a szövegek egy kötetbe lettek gyűjtve, kirajzolódik előttünk Koncz Pál sokoldalúsága, szerzteágazó érdeklődési köre. A kötetbe rendezés előnye folytán folyamatában olvashatjuk az életművét, megismerhetjük a szerző magára rótt feladatának állomásait. Az egyik írásban még további vizsgálódás tárgyaként megjelölt kutatási irány egy másikban már kifejtett, részletezett téma. Másrésztől reflektál arra, hogy saját tudása,

ismeretei folyamatosan változnak, alakulnak. Képes saját állításainak revideálására. A tanulmányok négy fejezetben különülnek el: *Papírmalmok és papírtörténet*; *Könyvkötők és könyvkötéstörténet*; *Művelődéstörténet*; *Restaurálás és műtárgyvédelem*.

Az utolsó, *Restaurálás és műtárgyvédelem* fejezetben belül van restaurálási dokumentáció, műtárgyvédelmi esszé és konzerválási iránymutatást adó javaslat, egyaránt szerepel benne papír-, bőr-, fa- és csonttárggyal foglalkozó írás. A restaurálási beavatkozások között akad – tulajdonképpen magából a műfajból is adódóan –, amelyet az idő nem igazolt, melynek alkalmazása ma kerülendő. Nagyobb jelentőségű, hogy Koncz Pál szövegeivel képviseli, hogy egy restaurátornak feladata megőrizni egy tárgyat a maga integritásában, ehhez elengedhetetlen ismernie annak anyagát, szerkezetét, készítéstechnikáját és történetét is. Ugyanakkor a restaurátornak felelőssége továbbörökíteni is mindezt – a tárgyat magát s a róla való tudást.

Míg az utolsó fejezetben a tárgyak fizikai megőrzésén van a hangsúly, az első három fejezet a könyvet mint kézművesterméket és mint művelődéstörténetileg fontos tárgyat elemzi. Tágabb, kötés-, művelődés- és szakmatörténeti kontextusban vizsgálja és értelmezi a könyveket.

Úttörő és alakító a kötéstörténeti szaknyelv létrehozásában, konzekvens, precíz használatában, mely még napjainkban is hiányosságokkal küzd. Többek között például részletesen magyarázza az imprimé papírdíszítési eljárást, megnevezi a papírmalom valamennyi berendezését, szerszámát (több helyen a német megfelelő feltüntetésével), felsorolja az aranyozószerszámokat. Érdekes szembeülni azokkal a terminusokkal, amelyek mára némileg más formában rögzültek (például koptatógombként említi a táblaközépi veretet, melyet ma inkább csúszógombként emlegetünk, vagy arctáblának az előtáblát). Emellett elfeledett, kikopott könyvkötészeti kifejezéseket elevenít fel és magyaráz. Álljon előttünk két szép példa ezek közül: „A könyvkötéshez szükséges anyagokat *jószág*nak vagy *matériának* nevezték. (Jószág pl. a kapocs, melyet a táblák összefogására szolgáló szíjakra szereltek s készen, tucatban vásároltak, bár maguk is készítettek ilyet. Matéria a még fel nem szabott papír, papírlemez, bőr stb. nyersanyag).” (131. o.) A másik a norinbergi árukról: „A városigazgatási nyilvántartások szerint még 1885-ben is akadt Pápán két olyan kereskedő (Süss Viktória és bizonyos Appelfeld C.), aki úgynevezett *norinbergás* díszműárúk mellett írószereket is kínált. Az ekkoriban már kiveszőfélben lévő kifejezés eredete összefügg a kézműiparáról híres Nürnberg város nevével; olcsó csecsebecsék, ajándék- és rövidárufélék, aprónyomtatványok, játék- és dísztárgyak árusítását jelentette.” (158. o.)

Koncz Pált mulhatatlan szenvedéllyel érdekelte a tárgy személyessége, azaz a tárgyhoz kapcsolódó emberek, környezetük, személyes történeteik. Az első fejezet (*Papírmalmok és papírtörténet*) szövegeiben a legapróbb részletekig elképzelhetővé teszi a papírmalmok működését, mindennapi életét. Bizony megtudhatjuk, hogy a papírkészítő is ember, az egyik (Joseph Politzer mester) „több családnál is – köztisztelőben álló polgárként – keresztapa” (63. o.), míg a másik (Jacob Geyrer papírkészítő legény) „eszeveszett, részes, dologkerülő, kártevő és veszedelmes, földönfutó ember” (65. o.). Szinte látjuk magunk előtt a papírmalmot valamennyi helyiségével és teljes berendezésével; például a szárítópadláson „Lószőr kötelekből kihúzott, felszerelt szárítószintek” és „akasztószek a nedvessajtóból kikerült papír teregetéséhez” (68. o.). Élvezetes olvasmányok a sólyi papírmalom felavatására írt naiv versek: „[...] Mi is a papírost becsüllyük, szeressük, / Illetlen s becstelen helyekre ne vessük, / Írjunk reá minden jó és hasznos dolgokat, megtartya számunkra híven

mindazokat. / Az ezer és hétszáz kilencven mikor folyt, / Április hónapban írtam ezeket Sólyt.” (75. o.) Ezek az ízes idézetek nagyszerűen példázzák, miféle és mekkora forrásanyagot mozgat kutatásai során Koncz Pál. Írott adattári-levéltári adatok, szerződések, jegyzőkönyvek, anyakönyvi kivonatok, kiadás-bevételi főkönyvek, összeírások, ügyviteli iratok, számlák stb. szerteágazó töredékéből írta meg a papírmalmok és a könyvkötő-műhelyek történetét.

Másik vonulata a forrásoknak a személyes, orális emlékezet elemei, levelek, visszaemlékezések, szóbeli közlések. Melyek révén a második fejezetben (*Könyvkötők és könyvkötéstörténet*) érzékletesen jelennek meg a könyvkötő-műhelyek, s élettel töltődnek meg a bennük dolgozó könyvkötők. A korabeli újságcikkek és reklámok is fontos adatokkal szolgálhatnak a könyvtörténet kutatója számára. Kis Tivadar hirdetése 1889-ben például a következő elegáns szöveggel jelent meg: „Van szerencsém a »Pápai Lapok« tisztelt olvasóinak becses tudomására hozni, miszerint helyben a Fő utca 50. számú Nagy István-féle házban 21 év óta létező s legutóbb SCHOSZBERGER S. L. úr által birt könyv-, zenemű és papirkereskedést e mai napon átvettem [...]. Míg vállalatom iránt nagybecsű pártfogásukat kérem egyuttal ígérem, hogy becsületes és lelkiismeretes kiszolgálás által magamat jó indulatukra mindenkor érdemessé tenni legfőbb igyekezetem leend.” (182. o.)

A legizgalmasabb, hogy a felsorolt másodlagos források mellett magukat a könyveket milyen szempontok alapján vizsgálja a szerző, s ezekből milyen következtetéseket von le. A könyvkötések aprólékos vizsgálata ugyanis meghatározó a könyv készítési helyének és idejének megállapításához. Koncz Pál a Veszprém megyei mesterek könyvkötésének rendszerezett számbavételére törekedett. Elsősorban pápai és veszprémi, ezen kívül szentkirályszabadjai, várpalotai és ajkai könyvkötőket, illetve kötéseket tárgyal.

Az egyes műhelyekhez és/vagy könyvkötőkhöz tartozó kötécsoportok kialakításakor elsődlegesen a kötődíszítés vizsgálatára támaszkodott. Bélyegző-, görgető- és lemezlenyomatok összevetésével díszítőszerzőszám-egyeztések megállapítása révén különített el műhelyeket. Szokatlan megoldás, hogy a díszítőszerzőszámokat összesítő táblázatok fotók alapján, digitális retusálással készültek, aprólékos, jól látható motívumok táblázata állt össze ezáltal. A kritikus méret-helyességet – a szerző állítása szerint – mérce alkalmazása garantálja. A díszítőszerzőszám egyezése mellett – még a nemzetközi gyakorlatban sem bevett módon – a kötéstechnikai elemek tendenciózus megoldásai, kivitelezésbeli sajátosságai is műhely-meghatározóvá váltak. A borítódíszítés esztétikai, stílusbeli jellegzetességei, a díszítőelemek jellemző kompozíciója vagy a kötéselemek színhasználata is segítette a kötések azonosítását, könyvkötőhöz kötését. Ahogy a vízjelek és a kéziratok bejegyzések szintén lokalizálást s datálást segítő elemek.

Koncz Pálnál a könyvkötés olykor tanúként árulkodik készítőjéről. Mayer Adolf pápai könyvkötőmesterről szólva azt írja: „Életének tanúi szinte kizárólag könyvkötései”. Rhédi Károly pápai mester habitusára, jellemére könyvkötésain keresztül következtet: „szakmai tudása föllelhető produktumai alapján biztosnak ítélnélhető. Könyv- és albumkötései, dobozai precíz és tiszta kivitelezésűek, hagyománytisztelő ízlést és igényességet tükröznek.” (188. o.)

Koncz Pál sok-sok példát ad katalógustétel-szerű rövid kötésleírásra, amelyben szerepelnek a kötés típusára és díszítésére vonatkozó információk, említi a felhasznált anyagokat, azok színeit, kitér az oromszegő és a jelzőszalag létre. Helyszíni felmérései során az egyes könyvekről ún. gyűjtőkartonokat készített, amelyen feltüntette a könyvészeti

és készítése technikai adatokat, valamint szerepelnek rajta a díszítmények ceruzalevonatai. Ezek a Laczkó Dezső Múzeum Adattárában kutathatóak. Szélsőséges esetben pótolhatatlanul értékesé válhatnak a felvett adatok. Egyedül Koncz Pál kartonjai őrzik a kötetéstörténeti adatait például annak a két könyvnek, amelyeket 1982-ben még az egykori Esterházy-birtok szentbékálai plébániáján mért fel, a gyűjtemény 1993. évi Veszprémbé szállításakor azonban már nem voltak meg.

Koncz Pál: *Papírmivesség és könyvművészet Veszprém megyében a 18–20. században*. Szerkesztette Jakab Réka, Veszprém: Laczkó Dezső Múzeum, 2017.

Vilcsek Andrea

